

Oona Lauronen

”Kirjat auttaa jotenkin hahmottamaan todellisuutta”

Varhaiskasvatuksen opettajien kokemuksia
lastenkirjallisuudesta sukupuolisensitiivisen
kasvatuksen välineenä

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosionomi SXH20S1

Sosiaalialan ammattitutkinto

Opinnäytetyö

22.1.2024

Tekijä	Oona Lauronen
Otsikko	"Kirjat auttaa jotenkin hahmottamaan todellisuutta"
Sivumäärä	41 sivua + 3 liitettä
Aika	22.1.2024
Tutkinto	Sosionomi (AMK)
Tutkinto-ohjelma	Sosiaalialan tutkinto-ohjelma
Ohjaajat	Lehtori, Sosiaalialan tiimi Elina Savolainen Lehtori, Sosiaalialan tiimi Katja Ihamäki
Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee varhaiskasvatuksen Suomessa sukupuolisensitiiviseksi. Sukupuolisensitiivistä kasvatusta voi kuitenkin toteuttaa monin eri tavoin, ja opinnäytetyössä pureudutaankin lastenkirjallisuuden käyttöön sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä. Kirjallisuudella on suuri merkitys Suomessa: perheille jaetaan ensikirjoja äitiyspakkauksissa ja lukemiseen kannustetaan niin kotona kuin kouluissakin. Käytetäänkö siis päiväkodeissa lastenkirjallisuutta osana sukupuolisensitiivistä kasvatusta? Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Helsingin kaupungin päiväkoti Pajalahden kanssa, jossa on jo otettu askelia sukupuolisensitiivisempään suuntaan, esimerkiksi henkilöstöä kouluttamalla ja sukupuolisensitiivistä lastenkirjallisuutta hankkimalla. Aineistonkeruu toteutettiin puolistrukturoiduilla haastatteluilla ja haastateltavaksi pyydettiin varhaiskasvatuksen opettajia. Puolistrukturoitu haastattelu antaa mahdollisuuden keskustelemaan tapaan toteuttaa haastattelua, mikä on etu silloin, kun haastattelun aihe on niinkin herkkä kuin sukupuolisensitiivisyys. Samalla kuitenkin voidaan myös varmistua siitä, että kaikkiin tarpeellisiin kysymyksiin on vastattu. Opinnäytetyössä todettiin, että kirjallisuutta käytetään sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä vielä kovin vähän. Sukupuolisensitiivisyyteen ollaan melko hyvin perehtyneitä ja se nähdään erittäin tärkeänä ja positiivisena asiana. Myös kirjallisuuden merkitys ja tehokkuus työvälineenä tunnustetaan. Kirjojen lukeminen ja selailu on lapsille varsin yleistä, ja lapset ottavat yleisesti ottaen sukupuolisensitiivisyyden kovin luonnollisesti vastaan. Varsinkin vanhemmat päiväkoti-ikäiset lapset saattavat kuitenkin kyseenalaistaa kirjallisuudessa esiintyviä sukupuolisensitiivisiä teemoja ja keskustella niistä muiden ikäistensäkin kanssa. Kirjallisuudella on siis saumaa tulla käytettäväksi sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä, mutta toistaiseksi niin ei vielä kovin aktiivisesti tehdä. Kirjallisuuden käyttäminen sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä tapahtuu lähinnä silloin, kun muista syistä valittu kirja sattumalta sisältää sukupuolisensitiivisiä teemoja. Vaikka puolistrukturoidut haastattelut olivat hyvä valinta, olisi strukturoitua haastattelua voinut enemmän miettiä vaihtoehtona. Vastaukset ajautuivat helposti yleisemmälle tasolle, ja kirjallisuuden käsitteleminen jäi sivummalle. Tämä vaati tarkentavia kysymyksiä, jotka kuitenkin aika ajoin tuntuivat keskustelun johdattelulta. Yleisesti ottaen haastateltavat antoivat kuitenkin rehellisiä ja mietittyjä vastauksia, mikä antoi mahdollisuuden kerätyn aineiston analysointiin. Aihetta voisi vielä tutkia esimerkiksi vertailemalla eri päiväkotiteja, tutkimalla syitä kirjallisuuden vähäiseen käyttöön sukupuolisensitiivisyyden välineenä tai selvittämällä, millaisia välineitä opettajat käyttävät sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä arjessa.	
Avainsanat	sukupuoli, sukupuolisensitiivisyys, lastenkirjallisuus, varhaiskasvatus

Author	Oona Lauronen
Title	“Books somehow help with understanding reality”
Number of Pages	41 pages + 3 appendices
Date	22.1.2024
Degree	Bachelor of Social Services
Degree Programme	Social Services
Instructors	Elina Savolainen, Senior Lecturer, Social Services Katja Ihamäki, Senior Lecturer, Social Services
The National Core Curriculum for Early Childhood Education defines early childhood education and care (ECEC) as gender sensitive in Finland. There are, however, many ways to implement gender sensitivity in ECEC. In this thesis, the focus is on children’s literature and its usage as a tool in gender sensitive education. Literature holds great meaning in Finnish culture: families acquire books for their babies and children are encouraged to read a lot. Therefore, the question is whether early childhood educators use literature as a tool to execute gender sensitivity in ECEC? This thesis was conducted in collaboration with Helsinki city’s day care centre Pajalahti. Pajalahti has already taken meaningful steps towards a more gender sensitive education, which made it the perfect partner for this thesis. The material for this thesis was collected via semi-structured interviews with ECEC teachers. Semi-structured interviews hold the benefit that the interviews feel very similar to normal conversations, which is important when discussing a topic as sensitive as gender sensitivity. At the same time, the interviewers can efficiently make sure that all the questions will be answered. In this thesis, it was concluded that literature is used quite little as a tool for gender sensitive education, though gender sensitivity is commonly seen as positive and important. In addition to this, literature’s importance as a tool in ECEC is acknowledged. Leafing through books is a very natural activity for and with children and usually gender sensitivity comes quite naturally for them. Especially older children in day care may question some of the themes in gender sensitive literature and have conversations about them with their peers. Therefore, there is a chance for children’s literature to become a commonly used tool for gender sensitive education, but for now it is not being used that actively. The use of literature as a tool for gender sensitive education occurs randomly, usually when an already chosen book happens to contain themes of gender sensitivity. Even though the semi-structured interviews were a good choice, structured interviews may have worked out even better. The answers often drifted to a more general way of thinking, instead of focusing on literature. This meant that the interviewer had to ask questions to clarify the answers to the theme at hand, which at times felt like manipulating the conversation. All in all, the answers given were honest and thought out, which helped to collect easily analyzable material. This theme could be further explored by comparing different day care centres, to further understand the reasons why literature is not being used as much and to find out what types of tools the educators use in gender sensitive education.	
Keywords	gender, gender sensitivity, children’s literature, early childhood education and care

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Työelämäkumppanina päiväkotij Pajalahti	2
3	Sukupuolen ja sen käsitteen moninaisuus	3
4	Sukupuolten väliset erot ja tasa-arvo	5
5	Sukupuolisensitiivisyyden tila varhaiskasvatuksessa	8
6	Lastenkirjallisuus pedagogisena työvälineenä	10
7	Opinnäytetyön toteutus ja aineistonkeruumenetelmät	12
	7.1 Työn toteutus	13
	7.2 Työn eettisyys	15
8	Havaintoja haastatteluista	16
	8.1 Lukutilanteet ja kirjallisuus päiväkotiryhmissä	16
	8.2 Opettajien kriteerit kirjallisuudelle	18
	8.3 Kirjallisuudesta keskusteleminen ryhmissä	19
	8.4 Sukupuolisensitiiviset teemat nykyajan lastenkirjallisuudessa	22
	8.5 Lastenkirjallisuus sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa	22
	8.6 Lasten suhtautuminen sukupuolisensitiivisyyteen	24
	8.7 Muutokset sukupuolisensitiivisyydessä vuosien saatossa	26
	8.8 Sukupuolisensitiivisyyden tila nykypäivänä varhaiskasvatuksessa	26
	8.9 Sukupuolisensitiivisyyden merkitys ja rooli	29
9	Johtopäätökset	31
10	Pohdinta	34
	Lähteet	39
	Liitteet	
	Liite 1. Saatekirje	
	Liite 2. Suostumuslomake	
	Liite 3. Haastattelurunko	

1 Johdanto

Sukupuolikasvatusta päiväkodeissa on tutkittu jo 1970-luvulla. Silloin tarkasteltiin sukupuoliroolien vaikutusta sukupuolten tasa-arvon toteutumiseen, ja jo silloin tilanteen parantamiseksi ehdotettiin henkilöstön kouluttamista. Koulutuksen toivottiin auttavan sukupuolten välisen tasa-arvon edistymisessä sekä sukupuolistereotyyppien purkamisessa. Kuitenkin vasta vuoden 2016 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin lisättiin, että Suomessa varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. (Törölä 2020, 202.) Myös varhaiskasvatustalaki määrittelee varhaiskasvatuksen yhdeksi tavoitteeksi ”edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa” (Varhaiskasvatustalaki 540/2018, § 3).

Sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa, että annetaan tilaa kaikille tavoille ilmaista sukupuolta, eikä vahvisteta sukupuolistereotyyppioita (Väestöliitto).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrittelee Suomessa tapahtuvan varhaiskasvatuksen olevan sukupuolisensitiivistä, ja ohjeistaa henkilöstä ”rohkaisemaan lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennako-odotuksia” (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022, 32). Varhaiskasvatuksen henkilöstön merkitys lapsen identiteetin kehittämisessä on valtava. Henkilöstön puheet, sanavalinnat ja puhumatta jättäminen vaikuttavat lapsen tapaan muodostaa ymmärrystä siitä, mikä on normaalia ja mikä ei. (Kettumäki 2021.)

Sukupuolisensitiivisyyttä on tutkittu opinnäytetyötasolla muun muassa varhaiskasvatuksen opettajien asenteiden sekä puheen kautta. Kirjallisuutta on tutkittu esimerkiksi kasvatuksen välineenä sekä sukupuolistereotyyppien kautta. Tieteellisiä tutkimuksia on tehty niin sukupuolten välisistä eroista, sukupuolirooleista, kuin lastenkirjallisuudestakin. Oma opinnäytetyöni yhdistää sukupuolisensitiivisen kasvatuksen ja lastenkirjallisuuden käytön. Opinnäytetyöni tarkoituksena on kartoittaa, millaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on lastenkirjallisuuden käyttämisestä sukupuolen moninaisuuden ja sukupuolisensitiivisyyden opettamisessa varhaiskasvatuksen arjessa. Käytetäänkö sitä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä? Ovatko varhaiskasvattajat todistaneet lasten kiinnittävän huomiota lastenkirjallisuudessa esiintyvien hahmojen sukupuoleen?

Opinnäytetyö toteutetaan varhaiskasvatusympäristössä. Varhaiskasvatuksella voidaan tarkoittaa päiväkotitoimintaa, perhepäivähoitoa tai avointa varhaiskasvatustoimintaa

(Opetushallitus 2023). Koska oma opinnäytetyöni keskittyy päiväkotiympäristöön, käytän työssäni varhaiskasvatuksen käsitettä viitatessani päiväkotiin ja varhaiskasvattajan käsitettä viitatessani päiväkodin henkilöstöön. Opettaja-termillä kuvaan opinnäytetyön haastatteluihin osallistuneita varhaiskasvatuksen opettajia. Sukupuolisensitiivisyys-termiä käytetään usein varhaiskasvatuksessa ja nuorisotyössä, kun taas opetuksessa käytetään enemmän termiä sukupuolitietoisuus (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus). Käytän työssäni termiä sukupuolisensitiivisyys, sillä sitä termiä käytetään myös muun muassa Varhaiskasvatuslaissa.

Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Helsingin kaupungin päiväkoti Pajalahden kanssa. Päiväkoti Pajalahdessa on otettu askeleita sukupuolisensitiivisemmän kasvatuksen suuntaan muun muassa sukupuolisensitiivisen kirjallisuuden hankkimisella sekä henkilöstön kouluttamisella. Tämän takia päiväkoti Pajalahti on täydellinen työelämäkumppani opinnäytetyölleni. Opinnäytetyö on tehty päiväkoti Pajalahden johdolle sekä henkilöstölle. Parhaassa tapauksessa opinnäytetyöni toimisi työkaluna ammatilliselle reflektiolle päiväkodin henkilöstölle.

2 Työelämäkumppanina päiväkoti Pajalahti

Yhteistyökumppanina toimii Päiväkoti Pajalahti, joka sijaitsee Helsingin Lauttasaassa. Pajalahti on Helsingin kaupungin päiväkoti, jossa toimii kahdeksan ryhmää, joiden lapset ovat iältään 1–6-vuotiaita. Pajalahdessa toimii yhteensä yhdeksän varhaiskasvatuksen opettajaa, joista neljää aion haastatella. Usealla Pajalahdessa toimivalla varhaiskasvatuksen opettajalla on ammattiin edellyttävä koulutus tai sitä vastaava koulutus, mutta opettajan työtä tekee myös epäpäteviä opettajia.

Pajalahden arjessa on vahvasti näkyvillä arvostus kirjallisuutta ja kirjoja kohtaan. Kirjoja usein luetaan lepohetkellä tai odottelutilanteissa, ja monissa ryhmissä on kirjalaatikko lasten saatavilla jatkuvasti. Päiväkodilla on myös oma kirjahyllynä, josta jokainen ryhmä voi käydä lainaamassa kirjoja ryhmänsä käyttöön. Kirjahylly on järjestetty lukuhelpouden mukaan, esimerkiksi pienemmille lapsille tarkoitettut paksusivuiset kirjat ovat alimmalla hyllyllä, ja tiettyjä teemoja käsittelevät kirjat ovat kerätty omiin osioihinsa. Oman osionsa ovat saaneet myös kirjat, jotka käsittelevät vaikeita aiheita, kuten perheen sisäisiä muutoksia, identiteettiä tai tunteita. Tässä osiossa on sukupuolisensitiivisiä teemoja sisältäviä kirjoja.

Pajalahteen on hankittu sukupuolisensitiivistä kasvatusotetta tukevaa lastenkirjallisuutta ryhmien käyttöön, mutta Pajalahdessa on tehty myös muita toimia sukupuolisensitiivisen kasvattamisen toteuttamisen helpottamiseksi. Pajalahdessa on erään opettajan toimesta saatu sukupuolisensitiivisyyteen liittyviä koulutuksia, joiden tarkoituksena on ollut parantaa päiväkodin henkilöstön osaamista sukupuolisensitiivisen kasvatuksen saralla. Koska päiväkotia Pajalahdessa on tehty paljon sukupuolisensitiivisen kasvattamisen helpottamiseksi, on siellä selkeä tarve selvittää näiden toimien hyödyllisyyttä ja toimivuutta.

Opinnäytetyön aineistonkeruu sijoittui ajallisesti kohtaan, joka on usealle opettajalle kiireinen. Tämän takia Pajalahdesta opinnäytetyöhön lähti mukaan vain kolme opettajaa. Päiväkotia Pajalahti on samaa varhaiskasvatusyksikköä päiväkotien Veijari ja Melkko kanssa, ja Veijarista löytyi opettaja, joka oli kiinnostumaan tulemaan haastateltavaksi. Veijarilla ja Pajalahdella on sama johto, mutta ne ovat kaksi eri päiväkotia. Molemmissa on tehty töitä sukupuolisensitiivisyyden eteen, mutta on huomioitava, että Pajalahti on sijainniltaan lähempänä kirjastoa. Veijarin kirjavalikoima on myös pienempi kuin Pajalahden. En kuitenkaan kokenut näiden erojen olevan niin merkityksellisiä, että en hyväksyisi haastateltavaksi opettajaa, joka työskentelee Veijarissa.

3 Sukupuolen ja sen käsitteen moninaisuus

Sukupuolella on monia ulottuvuuksia, kuten sosiaalinen, geneettinen ja psykologinen, minkä takia myös sukupuoli käsitteenä voi olla vaikea määritellä. Sukupuolta ei siis nähdä enää kaksiosaisena, vaan sen sisällä nähdään vaihteluja ja eri ulottuvuuksia. Lapsen sukupuoli-identiteetti alkaa kehittyä jo arviolta 2–4 vuoden iässä. (Seta ry 2019, 4–5.) Mielestäni on tärkeää huomioida sukupuoli käsitteenä ja sen moninaiset tarkoitukset. Suomen kielessä on vain yksi sana sukupuolelle, joten se kattaa alleen kaikki eri nyanssit sukupuolesta.

Komonen (2020) on esittänyt määritelmänsä biologiselle sukupuolelle: se perustuu loppujen lopuksi sulusoluihin. Biologiassa ei tunneta yhtäkään lajia, joka tuottaisi useampaa kuin kahdenlaista hedelmällistä sulusolua. Sulusolun tuottaminen määrittelee näin ollen myös biologisen sukupuolen: koiraat tuottavat tilavuudeltaan pienempiä sulusoluja (eli siittiöitä), kun taas naaraat suurempia (eli munasoluja). (Komonen 2020.) Komosen tekstin voisi käsittää yrittävän rajata sukupuolen käsitteen

tarkoittamaan vain biologista sukupuolta, jolloin muita ulottuvuuksia kuvaamaan tarvittaisiin uudet käsitteet.

Von Schrowe (2020) kuitenkin kritisoi Komosen ajatuksia sanomalla, että sukupuolen käsitteellä pitäisi nimenomaan tarkoittaa sosiaalista ja psykologista sukupuolta. Tällöin sukupuolen käsitteellä tarkoitettaisiin nimenomaan yksilön oman kokemuksen perusteella tehtyä esitystä sukupuolesta. Tämän näkökulman voi perustella muun muassa sukupuoli-identiteetin tai sukupuolen ilmaisun perusteella tapahtuvan syrjimisen ennaltaehkäisyllä, mikä on tasa-arvolakiinkin kirjattu. Tällainen sukupuolen määrittely yksinkertaistaisi käsitettä: sukupuoli viittaisi yksilön omaan identiteettiin ja kokemukseen, ja biologit voisivat tutkia lisääntymiseen liittyviä teemoja muiden käsitteiden kautta. (Von Schrowe, 2020.) Komosen ja Von Schrowen eriäviin näkemyksiin on vaikea löytää kompromissia, ja tällä hetkellä sukupuolta ei ole määritetty virallisesti tarkoittamaan mitään yhtä, rajattua ulottuvuutta sukupuolesta.

Käytettiin sukupuolen käsitettä missä yhteydessä tahansa, myös sukupuolen kokemus ei ole täysin yksiselitteinen. Vuonna 2017 tehdyn Kouluterveyskyselyn mukaan 5–6 % yläkoululaisista sekä toisen asteen tutkintoa suorittavista nuorista olisi transsukupuolisia (Trasek 2018, Törölä 2020, 202 mukaan). Trans tarkoittaa, että henkilö ei koe edustavansa hänelle syntymässä annettua sukupuolta ja hän itse määrittelee olevansa trans (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus). Tämän takia olisi tärkeää, että myös tutkimuspiireissä tunnistettaisiin ihmisen oma kokemus sukupuolesta. On helppoa tehdä jako biologisen sukupuolen perusteella, mutta se sulkee ulkopuolelle ihmiset, joiden kokema sukupuoli ei ole linjassa biologisen sukupuolen kanssa. Vuoden 2017 Kouluterveyskysely on ollut ensimmäinen laatuaan, jossa on kysytty sukupuolen kokemuksesta (Törölä 2020).

On kuitenkin huomioitava, että sukupuoli ei välttämättä edes biologisestikaan ole niin yksiselitteisesti selitettävissä. Intersukupuolisia henkilöitä on laskentavasta riippuen noin 1,7 % väestöstä, joka Suomessa vastaa lukumäärältään noin 94 000 ihmistä. Intersukupuolisuus tarkoittaa sitä, että henkilö ei ole fyysisiltä ominaisuuksiltaan nais- tai miestyypillinen. Poikkeamia voi olla kromosomeissa, sukuelimissä tai hormonitoiminnassa, mutta se ei tarkoita, että henkilö olisi jollain tavalla viallinen tai korjaamista vailla. (Kamaja 2023.) Intersukupuolisuus yhdistettynä sukupuolen moninaisiin kokemuksiin luo kokonaisuuden, joka ei ole näkemykseni mukaan millään tavalla virtaviivaisesti määriteltävissä.

Jotta sukupuolisensitiivistä kasvatusta osataan toteuttaa tehokkaasti ja merkityksellisesti, on ymmärrettävä sukupuolen moninaisuutta. Jos sukupuolisensitiivisyyden taustalla varhaiskasvattajalla on binäärinen, eli kaksinapainen, ymmärrys sukupuolesta, jää sukupuolisensitiivisyys vajaaksi. (Forde 2013, 7.) Tätä voidaan näkemykseni mukaan jatkaa myös koskemaan sukupuolisensitiivisyyttä tutkiessa ja tarkkaillessa. Koska tässä opinnäytetyössä on aiheena sukupuolisensitiivisyys, on hyvä ymmärtää sukupuolen moninaisuutta, jotta aihetta voi tarkastella tarpeeksi syvällisesti.

Sosiaali- ja terveysalalla työskentelevien on tärkeä tiedostaa myös sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen kokema syrjintä, jotta he voivat toteuttaa työtään mahdollisimman sateenkaari-inkluusiivisesti, eli sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt huomioiden (Törölä 2022, 238). Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen edustajilla voi olla kokemuksia, joita sukupuoli- ja seksuaalienemmistö ei ymmärrä. Myös tämän takia ymmärrys aiheen eri nyansseista on tarpeen. Vaikka lapsilla vielä ei välttämättä olekaan kokemuksia tällaisesta syrjinnästä, he voivat sitä elämänsä varrella kokea, minkä takia varhaiskasvatuksessa olisikin hyvä tukea lasta identiteettinsä etsimisessä ja itsetunnon vahvistamisessa.

Kun tutkitaan sukupuolisensitiivisyyttä, on tärkeä tiedostaa sukupuoli käsitteenä ja sen monimuotoisuus. Eri konteksteissa voidaan käyttää sukupuolen käsitettä eri tavoin, eikä sitä välttämättä määritellä erikseen. On osattava lukea rivien välistä, mitä sukupuolen määritelmää kyseisessä kontekstissa käytetään. Tässä työssä sukupuolella tarkoitetaan henkilön omaa kokemusta sukupuolestaan, eli sukupuolta sosiaalisena ja psykologisena ilmiönä, vaikka tässä työssä ei käsitelläkään suoranaisesti kenenkään sukupuolta tai kokemuksia sukupuolesta.

4 Sukupuolten väliset erot ja tasa-arvo

Sukupuolten eroja varhaiskasvatus- sekä kouluiässä eri teemojen kautta on tutkittu useamman tahon toimesta. On tutkittu niin stereotyyppien vaikutuksia kuin eroja tunteiden kehittymisessä. Monet tutkimukset käyttävät tyttö-poika- tai mies-nainen-jaottelua, jonka voi olettaa perustuvan biologiseen tai geneettiseen sukupuoleen. On siis huomioitava, että kyseisissä tutkimuksissa jää helposti huomioimatta sukupuolen kokemus ja se, miten se vaikuttaa tutkittavaan aiheeseen. Vaikka sukupuoli nähdäänkin monissa tutkimuksissa hyvin binäärisen linssin kautta, voi aiheesta löytyä hyödyllistä tietoa omassa kategoriassaan.

Vuoden 2016 artikkelissaan Kollmayer, Schober ja Spiel tutkivat sukupuolistereotyyppien vaikutuksia miehiin ja naisiin kohdistuviin odotuksiin. Artikkelin mukaan tytöiltä odotetaan parempia taitoja lukemisessa, kielissä sekä sosiaalisissa tilanteissa, kun taas poikien odotetaan olevan parempia matematiikassa sekä tietotekniikkaan liittyvissä asioissa. Poikien oletetaan olevan rohkeita, itsenäisiä ja päättäväisiä, kun taas tyttöjen nähdään olevan empaattisia, kilttejä sekä auttavaisia. (Kollmayer ym. 2016, 362–366.) Poikiin ja tyttöihin osoitetaan siis hyvin erilaisia odotuksia, jotka voivat näkyä arjen kasvatustilanteissakin. Näitä stereotyyppioita voi vahvistaa vanhemmat, opettajat, media sekä vertaiset (Kollmayer ym. 2016, 367). Nämä stereotyyppit ja niiden vahvistaminen vaikuttavat myös yksilöiden uravalintoihin myöhemmällä iällä (Kollmayer ym. 2016, 367).

Samankaltaisiin johtopäätöksiin päätyivät myös Olczyk, Gentrup, Schneider, Voloding, Perinetti Casani, Washbrook, Jiyeon Kwon sekä Waldfogel, jotka vuonna 2023 tutkivat opettajien ennako-oletuksia ja niiden korrelaatiota opiskelijoiden koulumenestyksen kanssa Yhdysvalloissa, Saksassa sekä Iso-Britanniassa. Heidän johtopäätöksensä oli, että kielissä opettajat yliarvioivat tyttöjä ja aliarvioivat poikia, kun taas matematiikassa asetelma on toisin päin. Kielissä menestymistä arvioitaessa sukupuolten välisten eron taidoissa nähtiin laajenevan Iso-Britanniassa sekä Saksassa, mutta Yhdysvalloissa se kapeni hiukan. Matematiikassa taas sukupuolten väliset erot taidoissa laajenivat jokaisessa maassa. Yleisesti ottaen kuitenkin opettajien oletukset kävivät toteen tietyissä määrin, mutta oletuksena tämän syyllä pidetään itseänsä toteuttavaa ennustusta. (Olczyk ym. 2023.)

Varhaiskasvatuksella voidaan nähdä olevan siis suuri vaikutus siihen, miten yksilön sukupuoli-identiteetti muodostuu. On tärkeää, että varhaiskasvattajat eivät vahvista tiedostetusti tai tiedostamatta sukupuolistereotyyppioita tai sukupuoliin liittyviä odotuksia arjessa. Sukupuoli ei kuitenkaan oletettavasti muodostu vuoropuhelussa ympäristön kanssa. On siis myös tärkeää huomioida erot, joita sukupuolten välillä on havaittu ilman, että tarkastellaan ulkopuolisen aikuisen, kuten opettajan, vaikutusta näiden erojen muodostumiseen.

Sukupuolten välisiä eroja tunteiden osoittamisessa sekä tunnetaitojen kehittämisessä on tutkittu. Veijalainen, Reunamo ja Heikkilä (2019) tutkivat eroja tyttöjen ja poikien välillä tunteiden osoittamisessa sekä itsesäätelykyvyssä. McTaggart, McGill sekä Stephens (2021) taas tutkivat tunnetaitojen kehitystä esiopetusvuoden aikana sekä siinä ilmentyviä eroja poikien ja tyttöjen välillä. Veijalaisen ym. (2019) tutkimuksessa jaoteltiin lapsia itsesäätelytaitojen mukaan ryhmiin, ja sukupuolten välisiä eroja eri

tunteiden osoittamisessa tutkittiin. Tutkimuksessa todettiin tyttöjen ja poikien tunteiden ilmaisemisessa olevan merkittäviä eroja: tytöillä todettiin useammin rauhallisia ja neutraaleja tunteita sekä iloisia ja tyytyväisiä tunteita jokaisen itsesäätelyn tasolla, kun taas pojilla todistettiin tyttöjä enemmän turhautuneisuuden ja ärsytyksen tunteita, jopa parhaimmalla itsesäätelyn tasolla. Eniten molemmat sukupuolet näyttivät tyytyväisyyden, rauhallisuuden ja neutraaliuden tunteita, toiseksi eniten he näyttivät iloisuuden ja tyytyväisyyden tunteita. Kolmanneksi eniten he näyttivät yllätyksen, uteliaisuuden ja innokkuuden tunteita, kun taas selkeästi vähemmälle jäi vihan, turhautuneisuuden ja pettymyksen tunteet, kuvottavuuden ja halveksinnan tunteet, jännittyneisyyden ja pelon tunteet sekä muut tunteet (joka sisälsi tunnepurkaukset, joiden aiheuttamaa tunnetta ei osattu määrittellä) (Veijalainen ym. 2019, 179–182). Z-testin mukaan erot olivat tilastollisesti merkittävät (Veijalainen, ym. 2019, 179), vaikka prosentuaalisesti suurta eroa tuloksissa ei ollutkaan.

Siinä missä Veijalainen ym. (2019) todistivat tutkimuksellaan sukupuolten välisiä eroja, McTaggart, McGill ja Stephens (2021, 1960) taas totesivat päinvastaista: heidän mukaansa poikien ja tyttöjen välillä tunnetaitojen kehityksessä ei ole suurta eroa. He tutkivat esiopetusvuoden aikana tapahtunutta muutosta lasten sosiaalisissa ja emotionaalisissa taidoissa. Tutkimuksessa jopa päädyttiin toteamaan, että esiopetusvuoden lopussa pojilla oli yleisesti ottaen jopa paremmat taidot kuin tytöillä (McTaggart ym. 2021, 1960). Toisistaan eriäviä tuloksia voisi selittää esimerkiksi kulttuurierot, sillä tutkimukset oli tehty eri maissa. Veijalaisen ym. vuoden 2019 tutkimus oli tehty Suomessa, McTaggartin ym. vuoden 2021 tutkimus Donegalin Kreivikunnassa Irlannissa. Tutkimuksissa on myös hienoiset sävyerot tutkimuskysymyksissä, joten on mahdollista, että molemmat tutkimukset voivat pitää paikkansa samaan aikaan. Myös tutkimusten otokset olivat erilaiset, Veijalaisen ym. (2019) tutkimuksessa N=2889 (1213 poikaa, 1075 tyttöä, 601:ltä puuttui sukupuolitieto), kun taas McTaggartin ym. (2021) tutkimuksessa N=100 (54 poikaa ja 46 tyttöä). Veijalaisen ym. tutkimuksessa oli siis selkeästi suurempi otos.

Sukupuolten välinen tasa-arvo voidaan yhdistää tasa-arvon kattokäsitteeseen. Eskelinen ja Itäkare (2020) tutkivat varhaiskasvatussuunnitelmien tasa-arvodiskursseja, mikä luokin hyvää vertailukohdetta aiemmin mainittuihin tutkimuksiin. Eskelinen ja Itäkare (2020, 220) tiivistävät tutkimuksensa tuloksen seuraavasti: ”mannersuomalaisessa varhaiskasvatuksen opetussuunnitelmanressä tasa-arvodiskurssi on 2010-luvulla jo varsin vahva, mutta se, miten tasa-arvoa kohti varhaiskasvatuksessa edetään, on vielä hyvin epäselvää ja jää paikallisissa vasuissa konkretisoimatta”. Tämä voisi hyvinkin selittää Veijalaisen ym. (2019) tutkimuksen

tuloksia: tasa-arvo on ajatuksen tasolla vahvana suomalaisessa varhaiskasvatuksessa, mutta monet eivät tiedä, miten konkreettisesti toteuttaa tasa-arvoista kasvatusta. Näin ollen on mahdollista, että varhaiskasvattajat voivat tietämättään vahvistaa sukupuolistereotyyppioita arjessa.

Vaikka monissa tutkimuksissa on käytettykin hyvin binääristä eli kaksinapaista lähestymistapaa sukupuoleen, ne ovat tuottaneet tietoa siitä, miten sukupuoli näyttäytyy varhaiskasvatuksessa ja miten aikuiset vaikuttavat lasten käsitykseen sukupuolesta. Sukupuolten väliset erot osoittavat meille myös sukupuolisensitiivisyyden tärkeyden: jokaisen omia taitoja ja mielipiteitä on kunnioitettava sukupuolesta riippumatta, ja on varhaiskasvattajien tehtävä osata rohkaista lapsia käyttämään omia vahvuuksiaan. Sukupuolta ei voi häivyttää kokonaan, vaan päinvastoin on osattava ottaa huomioon myös ne erot, joita sukupuoli saattaa tuoda. Sukupuolten väliset erot eivät ole välttämättä negatiivinen asia, ellei siitä tehdä negatiivista.

Tämä opinnäytetyö yhdistelee aiemmin mainituista tutkimuksista osia. Tässä työssä tarkastellaan varhaiskasvattajien, varsinkin opettajien, taitoja käsitellä sukupuolisensitiivisiä teemoja ja tietyllä tavalla myös toteuttaa reflektointia sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tiimoilta. Koska aikuisilla on suuri rooli siinä, miten ja mitä lapset oppivat sukupuolesta, on tärkeää tarkastella kyseistä aihetta. Mikäli tosiaan on myös niin, että tavat sukupuolisensitiivisyyden toteuttamiseen ovat vielä monilla löytämättä, tämä opinnäytetyö voi toimia ammatillisen reflektion ja pohdinnan välineenä.

5 Sukupuolisensitiivisyyden tila varhaiskasvatuksessa

Sukupuoli voidaan määritellä jatkumoksi, joka ”koostuu erilaisista geneettisistä, kehityksellisistä, hormonaalisista, fysiologisista, psykologisista, sosiaalisista ja kulttuurisista ominaisuuksista”. Sukupuolisensitiivisyys taas määritellään sukupuolen ja sen normit huomioivaksi ajattelutavaksi. Arkipuheessa sukupuolisensitiivisyyden käsite sekoitetaan helposti sukupuolineutraaliuteen, mutta todellisuudessa käsitteet eroavat kuitenkin toisistaan vahvasti: sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa jokaisen sukupuolen huomioimista ja kunnioittamista, kun taas sukupuolineutraalilla viitataan ajattelutapaan, jossa sukupuolta ei oteta lainkaan huomioon. (Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus.) On tärkeää huomioida näiden termien ero: siinä missä sukupuolineutraalius pyyhkii pois sukupuolen ja sen moninaisuuden,

sukupuolisensitiivisyys antaa tilaa jokaiselle yksilölliselle tavalle toteuttaa omaa sukupuoltaan.

Suomessa voidaan nähdä Hjalipedagogiikan olleen pitkään vaikuttamassa varhaiskasvatuksen ja koulujen arjessa. Hjalipedagogiikan ytimessä sukupuoli jaetaan kahteen, ja niiden erot huomioidaan vahvasti arjen suunnittelussa. Molempien puolien edustajille jaetaan tehtäviä, joiden tarkoituksena on vahvistaa sellaisia taitoja ja ominaisuuksia, jotka eivät heidän sukupuolensa kautta ole yhteiskunnallisesti tyypillisiä. Tämän teorian taustalla on uskomus siitä, että niin sanotuissa sekaryhmissä lapset helposti tukeutuvat sukupuolelleen tyypillisiin taitoihin. (Alasaari & Katainen 2016, 21.) Vaikka Hjalipedagogiikalla voisikin nähdä olevan hyvä tarkoitusperät, se sotii sukupuolisensitiivisen kasvatuksen perusajatusten kanssa. Koska sukupuoli koostuu eri tekijöistä (kts. Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus), ei sukupuolta voi jaotella vain kahteen kategoriaan. Jaottelu voidaan tehdä biologisen sukupuolen mukaan (kts. Komonen 2020), mutta se jättäisi ulkopuolelle sukupuolen muut ominaisuudet, kuten sosiaalisen tai psykologisen. Hjalipedagogiikka lähtee jo liikkeelle epäselvistä lähtökohdista.

Näkemyks on kuitenkin muuttunut normikriittisempään suuntaan, mikä tarkoittaa kriittistä ajattelua yhteiskunnassa vallitsevia normeja kohtaan. (Alasaari & Katainen 2016, 21.) Opetus- ja kulttuuriministeriön laatiman raportin ”Varhaiskasvatuksen kehittämisen ja tutkimuksen painopistealueet” (2015, 11) mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstön osaaminen vaatii kehittämistä muun muassa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen saralla. Vuoden 2016 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin lisättiin, että varhaiskasvatus on Suomessa sukupuolisensitiivistä (Törölä 2020, 202). Toisin sanoen vuodesta 2017 varhaiskasvatuksen henkilöstö on velvoitettu toteuttamaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta.

Forde (2013) on kuitenkin esittänyt oman kritiikkinsä sukupuolisensitiivistä kasvatusta kohtaan. Hänen mukaansa sukupuolisensitiivinen kasvatus on sotkuista, monimutkaista ja ajoittain ristiriitaista. Aidosti tasa-arvoinen kasvatus vaatii sukupuolen huomioimisen lisäksi huomioita myös sosiaalisesta statuksesta, seksuaalisesta suuntautumisesta, etnisyydestä sekä erityisistä tarpeista, eli toisin sanoen intersektionaalisuutta. Kuitenkin myös intersektionaalisuudella on omat kompastuskivensä. On oltava tarkkana, jotta ei tahattomasti lokeroi ihmisiä muidenkaan ominaisuuksien perusteella, kuten etnisen taustan tai sosiaalisen statuksen. (Forde 2013, 8.)

Vaikka Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2022) mainitaankin joitain tapoja siihen, miten sukupuolisensitiivistä kasvatusta käytännössä toteutetaan, jää selvennys hyvin pintapuoliseksi. Mainittuja tapoja on muun muassa omien asenteiden pohtiminen sekä positiivinen kannustaminen. Aiheeseen syvällisempi perehtyminen jää siis varhaiskasvattajan itsensä vastuulle. Seta Ry on laatinut varhaiskasvattajille oppaan, jonka tavoitteena on auttaa sukupuolisensitiivisessä kohtaamisessa. Oppaassa kerrotaan sukupuolisensitiivisen kasvatuksen peruseriaatteista, joita ovat muun muassa sukupuolen moninaisuuden ymmärtäminen, sukupuolistereotyyppien haastaminen ja sukupuoli-ilmaisun mahdollistaminen (Seta ry 2019, s. 8).

Tasa-arvoisen varhaiskasvatuksen tila on Suomessa suhteellisen hyvällä tolalla, sillä tietoutta aiheesta on tuonut alalle lukuisat feministiset kasvatus- ja opetusalan tutkimukset. On kuitenkin erittäin tärkeää huomioida, että sukupuolisensitiiviseen ja tasa-arvoiseen kasvatukseen vaaditaan jatkuvaa ammatillista reflektointia ja kehittymistä. (Ylitapio-Mäntylä 2020, 27.)

Koska yleisesti ottaen muutos sukupuolisensitiivisempään suuntaan Suomalaisessa varhaiskasvatuksessa on vielä suhteellisen tuore ja vielä murrosvaiheessa, on tärkeää tarkastella sen tilaa tällä hetkellä. Vielä alle vuosikymmen sitten on todettu sukupuolisensitiivisen osaamisen olevan toivottua huonommalla tolalla, ja vain vuosi sen jälkeen sukupuolisensitiivisyyttä on vaadittu valtakunnallisella tasolla. Muutosta siis tapahtuu, mutta sen jatkumisen takaamiseksi on asiasta pidettävä yllä keskustelua. Tämä onkin tärkeä tekijä siinä, miksi sukupuolisensitiivisyys valikoitui tämän opinnäytetyön aiheeksi.

6 Lastenkirjallisuus pedagogisena työvälineenä

Tieteen termipankki määrittelee lastenkirjallisuuden lapsille ja nuorille suunnattuna kirjallisuutena, joka kehittyy suhteessa aikuistenkirjallisuuteen. Lastenkirjallisuudessa käytetään ikätasolle sopivaa sanastoa ja kielen rakennetta, ja kirjat sisältävät runsaasti kuvitusta. Kirjojen tarinoilla on jokin opetus. (Tieteen termipankki 2023.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2022, 44) velvoittaa varhaiskasvatusta tutkimaan lasten kanssa monipuolisesti kirjallisuutta.

Suomessa arvostetaan kirjallisuutta ja lukemista, mikä näkyy lukemiseen kannustamisessa sekä kotona että kouluissa (Ahola 2013 ja Lyytinen & Lyytinen 2003, Suvilehdon 2014, 3 mukaan). Tästä kielii myös suomenkielisten ensikirjojen jakaminen

äitiyspakkausten mukana. Ensikirjoissa voi nähdä teemoja, jotka peilaavat yhteiskunnallista tilannetta: 1970-luvulla maaltamuutto ja teollistuminen vaikutti kirjojen teemoihin, kun taas viime vuosikymmeninä kirjoissa on nähtävissä enemmän fantasiaa ja taiteellisia pyrkimyksiä, ja teemojen kautta voi nähdä teknologian merkityksen nykymaailmassa (Suvilehto 2014, 18).

Pirjo Suvilehto tarkastelee artikkelissaan ”Kirja kasvun välineenä – suomenkieliset ensikirjat 1970- ja 2010-luvuilla” ensikirjojen merkitystä sekä kehittymistä 1970-luvulta aina 2010-luvulle asti. Ensikirja avaa lapselle kirjallisuuden maailman, ja sen kautta lapsi pääsee tutustumaan kuvallisiin käsitteisiin, sanoihin, äännteisiin, prosodiaan, rytmiiikkaan, riimeihin ja melodiaan. Kaikki tämä on tärkeää lapsen kielen kehittymisen sekä lukemisen oppimisen kannalta. Myös visuaalisen puolen ja kuvien tarkastelu ja tulkinta on tärkeä opittava taito, jota kuvakirjallisuuden tutkiminen kehittää. (Suvilehto 2014.) Lastenkirjallisuudella on siis tärkeä rooli monien taitojen kehittämisessä.

Vaikka Suvilehto keskittyykin lastenkirjallisuuden merkityksessä puheen ja älykkyyden kehittämiseen, näen lastenkirjallisuudessa mahdollisuuden myös laajempaan käyttöön. Kuten Lepola, Kajamies ja Tiilikainen (2022) tutkimuksessaan totesivat, yhteisillä lukuhetkillä on vaikutusta lasten osallistumiseen yhteisissä keskusteluissa. Näen tällä olevan mahdollisia yhteyksiä myös osallisuuden parantamiseen.

Lepola, ym. (2022) tutkivat dialogisen lukemisen (eng. dialogic reading) vaikutuksia lapsen aktiiviseen lukutuokioon osallistumiseen eri tarinan ymmärryksen tasoilla (eng. story comprehension). Tutkimus osoitti yleisesti ottaen hyviä tuloksia dialogisen lukemisen vaikutuksesta lasten osallisuuteen keskusteluissa (Lepola ym. 2022, 227). Vaikka tutkimus keskittyikin 7-minutes-to-stories-metodin käyttämiseen (Lepola ym. 2022), voi mielestäni tuloksista päätellä yleisesti, miksi dialoginen lukeminen on hyödyllinen tapa kehittää lasten taitoja. Tätä voisi myös laajentaa koskemaan sukupuolisensitiivistä kasvatusta lastenkirjallisuuden kautta. Lepolan ym. (2022, 227) mukaan opettajan esittämät kysymykset useissa tapauksissa kirvoittivat keskustelua ja lapset vastasivat aktiivisesti kysymyksiin. Opettajat voisivat sisällyttää kysymyksiin teemoja sukupuolesta, kuten mitä sukupuolta jokin hahmo edustaa tai mistä tietää, mikä hahmon sukupuoli on. Tämän lisäksi opettajat voivat vahvistaa tasa-arvoa lukemalla eri teemojen kirjoja sekä kysymällä kysymyksiä tasaisesti kaikilta lapsilta. Veijalaisen ym. (2019) todistamia tunnetaitojen eroavaisuuksia sukupuolten välillä voisi periaatteessa myös tasoittaa dialogisen lukemisen avulla, mikäli tunteisiin liittyviä teemoja käytäisiin koko ryhmän kesken säännöllisesti arjessa.

Vaikka kirjallisuus onkin hyödyllinen väline kasvatuksessa, on tietyt asiat hyvä pitää mielessä. Lapsilla ei aina ole ymmärrystä kirjojen rasisista, stereotyyppisistä tai muista haitallisista teemoista, joten on aikuisten vastuulla osata valita tasa-arvoisia ja inklusiivisia teemoja sisältäviä kirjoja (Santora 2019, 3). Tätä ajatusta vahvisti myös Filipovich (2018), joka tutki sukupuolen edustusta (eng. gender representation) lasten kirjallisuudessa sekä varhaiskasvattajien käsityksiä sukupuolesta lastenkirjallisuudessa. Tutkituissa kirjoissa oli selkeästi havaittavissa liian vähäistä representaatiota eri sukupuolista, sekä paljon stereotyyppioita, minkä takia varhaiskasvattajilta vaaditaan tietoutta sukupuolesta sekä sukupuolisensitiivistä työtettä (Filipovich 2018, 322).

Myös Ylitapio-Mäntylä (2020) huomauttaa lapsille suunnatun median sukupuolistereotyyppioista. Varhaiskasvatussuunnitelman Perusteet (2022) vaatii varhaiskasvatuksessa käytettäväksi monipuolisesti lastenkirjallisuutta ja muuta mediaa. Lapsille tarkoitetuissa saduissa, loruissa ja lauluissa voi kuitenkin usein tunnistaa sukupuolistereotyyppisiä teemoja, esimerkiksi prinsessasaduissa prinsessat ovat passiivisia ja odottavat, kun taas prinssit tulevat aktiivisina toimijoina pelastamaan (Ylitapio-Mäntylä 2020, 24). Tästä voitaisiin päätellä hyödylliseksi sen, että varhaiskasvattajat kiinnittävät huomiota satujen ja tarinoiden teemoihin ja hahmoihin.

Kirjallisuuden merkityksen ja hyödyllisyyden takia se valikoitui tarkasteltavaksi aiheessa rajaavaksi tekijäksi. Kirjallisuuden käyttö pedagogisena työvälineenä voi mahdollistaa avoimen keskustelun ja osallisuuden vahvistamisen, mitkä ovat hyviä tekijöitä sukupuolesta ja sukupuolisensitiivisyydestä keskustellessa. Myös kirjallisuuden laatu on tärkeä tekijä kirjoja valitessa, minkä takia haastattelurunkoon valikoitui myös kysymys opettajien kriteereistä kirjallisuudelle.

7 Opinnäytetyön toteutus ja aineistonkeruumenetelmät

Opinnäytetyön tutkimuskysymys on: minkälaisia kokemuksia varhaiskasvatuksen opettajilla on lastenkirjallisuudesta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä? Lastenkirjallisuudella voi kehittää monia taitoja, mutta kirjat ja tarinat pitävät sisällään usein myös teemoja ja opetuksia, joiden avulla voi kirvoittaa ryhmässä keskustelua. Kuitenkin tällainen lähestymistapa vaatii opettajalta osaamista ja pelisilmää. Opinnäytetyön tarkoituksena on tarkastella, käyttävätkö opettajat kirjallisuutta sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa välineenä, ja mikä heidän suhtautumisensa aiheeseen yleisesti ottaen on.

7.1 Työn toteutus

Haastattelen neljää työntekijää, joilla on voimassa oleva työsopimus varhaiskasvatuksen opettajana Helsingin kaupungilla joko päiväkotia Pajalahdessa tai Veijarissa. Aloitin haastateltavien valinnan ilmoittamalla Pajalahden päiväkodin varhaiskasvatuksen opettajille opinnäytetyöstäni, sen tarkoituksesta ja aiheesta, ja kerroin tarvitsevani haastateltavia aineiston hankintaan. Ilmoitin jo tässä vaiheessa osallistumisen olevan vapaaehtoista ja anonyymia, eikä opinnäytetyön haastatteluihin mukaan lähteminen velvoita pysymään mukana loppuun asti. Kesken haastattelujen saa siis muuttaa mieltään. Mikäli halukkaita haastateltavia olisi ollut tarjolla enemmän kuin tarvitsemani neljä, olisin pohtinut, voisiko useamman haastatteleminen olla opinnäytetyön kannalta jopa hyödyllistä. Kuitenkin Pajalahdesta sain vain kolme haastateltavaa, joten samassa varhaiskasvatusyksikössä olevalta päiväkotia Veijarilta täytyi pyytää apua. Sieltä yksi opettaja kiinnostui tulemaan haastateltavaksi, ja näin sain neljä haastateltavaa.

Aineiston keruu toteutetaan puolistrukturoiduilla haastatteluilla. Puolistrukturoitu haastattelu on strukturoitua haastattelua vapaampi tyyliltään, mutta niissä on yhteistä teoreettisen perustan käyttäminen haastattelukysymyksiä laatiessa (Puusa 2020a). Puolistrukturoidun haastattelun haastateltavat pääsevät sanoittamaan itse vastauksensa, jolloin haastattelija ei ole pelkkien itse keksimiensä vastausvaihtoehtojen varassa kerätessään tietoa (Puusa 2020a). Koen puolistrukturoitujen haastattelujen olevan paras tapa tiedonkeruuseen, koska sillä tavoin haastateltavat pääsevät omin sanoin kuvailemaan ajatuksia ja kokemuksiaan. Puolistrukturoidun haastattelun avulla haastateltavat pystyvät antamaan enemmän omia näkemyksiään, kuin jos kysymykset ovat suljettuja (Puusa 2020a). Monivalintakysymyksiä sisältävät lomakkeet tai suljetut kysymykset jättävät paljon selitettävää vastauksen ulkopuolelle, ja mielestäni tällaisessa tilanteessa tärkeitä nyansseja voi jäädä uupumaan. Tutkittava teema vaatii mielestäni mahdollisuutta pohdiskeluun ja perusteluun. Puolistrukturoitu haastattelu on myös ensimmäistä kertaa haastattelevalle turvallisempi vaihtoehto, kuin teema-haastattelu, jonka haastattelurunko koostuu tarkkojen kysymysten sijasta yleisemmistä teemoista (Puusa 2020a).

Puolistrukturoidut haastattelut luovat myös omat haasteensa. On tärkeää huomioida, että kieli on aina väline: haastateltava kertoo oman puolensa, ja haastattelija tulkitsee sitä. Haastatteluissa ei siis päästä totuuden äärelle, vaan haastateltavan mielipiteiden ja käsitysten äärelle. Haastatteluiden tulos on aina haastateltavan ja haastattelijan

keskinäinen yhteisymmärrys. (Puusa 2020b.) Mielestäni tämä ei ole kuitenkaan ongelma, sillä koen, että tästä aiheesta ei olisi mielekästä tehdä opinnäytetyötä, jos aiheesta ei pääsisi keskustelemaan haastateltavien kanssa. Kielen merkitys on kuitenkin hyvä pitää mielessä haastatteluja ja analyysiä tehdessä.

Haastattelun teemat nousivat edellä läpikäytyjen tutkimusten sekä aiheelle merkittävien julkaisujen pohjalta. Puolistrukturoiduille haastatteluille on ominaista, että kysymykset pohjautuvat aiheeseen liittyvään teoriaan (Puusa 2020a). Haastattelun teemat ovat seuraavat: lastenkirjallisuus pedagogisena työvälineenä; sukupuolisensitiivinen lastenkirjallisuus; sukupuoli-identiteettien tutkiminen lastenkirjallisuuden kautta. Jokaisen teeman alla on 4–6 kysymystä. Haastattelutilanteista on tarkoitus tulla rentoja keskusteluja, joten kysymyksiä ei välttämättä kysytä haastattelurungon mukaisessa järjestyksessä (Liite 3).

Osallistuminen on täysin vapaaehtoista, ja osallistumisen saa peruuttaa milloin tahansa. Jokaiselle osallistujalle annetaan saatekirje sekä suostumuslomake allekirjoitettavaksi (Liite 1 & Liite 2). Kaikilla kiinnostuneilla on myös mahdollisuus esittää opinnäytetyöhön liittyen kysymyksiä ennen, kuin päättää osallistumisestaan. Viestintä pidetään mahdollisimman läpinäkyvänä ja avoimena.

Haastatteluihin osallistuminen on anonyymiä, eikä yhdeltäkään haastateltavalta kerätä henkilötietoja tai muita tunnistettavia tietoja. Myös kaikki mahdolliset lapsiin liittyvät, tunnistettavat tiedot sensuroidaan lopullisesta työstä. Haastattelut numeroidaan, ja haastateltaviin viitataan työssä haastattelijan numeroiden mukaan. Haastateltaviin ei siis viitata opinnäytetyössä nimen, iän tai muun tunnistettavan tiedon mukaisesti.

Haastattelut äänitetään ja äänitteet litteroidaan. Kaikki materiaali säilytetään salasanojen takana tietoturvallisella laitteella, johon vain opinnäytetyön tekijällä on pääsy. Mitään materiaaleja ei tallenneta pilvipalveluihin. Kaikki arkaluontoisen tiedon siirtäminen tapahtuu Metropolian tietoturvallisen sähköpostin kautta, mikäli tällaista ikinä joudutaan tekemään. Kaikki opinnäytetyöhön liittyvä haastatteluaineisto säilytetään kuusi kuukautta opinnäytetyön valmistumisesta, minkä jälkeen haastatteluaineisto poistetaan.

Aineisto analysoidaan nostamalla litteroidusta aineistosta nousseita teemoja esille ja vertailemalla eri haastateltavien näkemyksiä kyseisistä teemoista. Tutkija (tässä tapauksessa opinnäytetyöntekijä) on aktiivinen roolissaan koko aineistonkeruuprosessin ajan ja hän toteuttaa jatkuvasti havainnointia, joka toimii

vuoropuhelussa kerätyn aineiston kanssa (Puusa 2020b). Havainnot ei vielä itsessään kuitenkaan ole päteviä selittämään ilmiöitä tai toimimaan tieteellisinä perusteina, vaan ne toimivat johtolankoina, joita yhdistellessä päästään lähemmäs päätelmiä (Puusa 2020b). Aineistosta nousseet teemat avataan auki ja niitä verrataan opinnäytetyössä käytettyyn teoriapohjaan.

7.2 Työn eettisyys

All European Academies (2023) on määritellyt hyvän tieteellisen käytännön peruseriaatteiksi luotettavuuden (reliability), rehellisyyden (honesty), kunnioituksen (respect) ja vastuullisuus (accountability). Tämä sitoo kaikkia tutkijakollegioita Euroopan alueella. Luotettavuudella tarkoitetaan toiminnan suunnitteluun, menetelmien, analyysien ja voimavarojen laadun varmistamista. Rehellisyydellä viitataan siihen, että toimintaa suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan läpinäkyvästi ja siitä raportoidaan rehellisesti ja salailematta. Kunnioitus tutkimusta tehdessä osoitetaan muita tutkijoita, kulttuureja, tutkittavia, yhteiskuntaa ja ympäristöä kohtaan. Muille tutkijoille annetaan arvostusta ja tutkimus suunnitellaan, toteutetaan ja arvioidaan ympäröivän maailman hyvinvointi mielessä pitäen. Vastuullisuus taas tarkoittaa vastuunottoa omasta tutkimuksesta sen jokaisessa vaiheessa. (All European Academies 2023, 5.)

Jokaisessa työvaiheessa olen pysähtynyt pohtimaan eettisyyttä.

Sukupuolisensitiivisyys on herkkä aihe, joten jokaisessa vaiheessa on täytynyt varmistaa, että aihetta käsitellään kunnioittavalla tavalla. Viestintä pidetään avoimena jatkuvasti sekä ohjaajien että työelämäkumppanin välillä, jotta kaikki mahdolliset ongelmat voidaan kitkeä jo heti alkuvaiheessa pois. Aiheen herkkyyden takia tutkittavaksi ryhmäksi valikoitui työntekijät, sillä lasten tutkimista näin herkän aiheen tiimoilta ei voisi eettisesti perustella. Olen myös tehnyt parhaani sisällyttääkseni työhöni kaiken aiheellisen tiedon, jonka olen löytänyt, jotta työ pitäisi puolueettoman kannan.

Tietoturvaluottamus on varmistettu jo heti työn alusta asti. Mitään tietoja ei tallenneta pilvipalveluihin, sillä mielestäni niiden tietosuojaa ei voi varmistaa tarpeeksi aukottomasti. Kaikki tiedot myös pysyvät salasanan takana, jotta niihin ei pääse ulkopuoliset käsiksi.

Jokaiselle haastateltavalle on viestitty selkeästi heidän oikeuksistaan jo ennen haastattelujen aloittamista. Haastateltavien tärkeitä oikeuksia on muun muassa itsemääräämisoikeus, anonymiteetti sekä turvallisuus. Haastateltavat voivat itse valita,

osallistuvatko haastatteluun, eikä valinta vaikuta millään tavalla heidän työhönsä tai työsuhteeseensa. Kenestäkään ei kerätä mitään henkilökohtaisia tietoja, eikä tunnistettavia tietoja sisällytetä lopulliseen opinnäytetyöhön. Jokainen saa kertoa tai olla kertomatta haastatteluissa juuri sen verran, kuin itselle on mukavaa. Haastatteluissa ei soimata, arvoteta tai arvostella ketään vastauksien perusteella, eikä kukaan joudu haastatteluissa kokemaan turvattomuutta. Mielestäni haastattelijan tärkein työ on varmistaa, että haastateltavilla on mukava ja turvallinen olo koko työn ajan sekä vielä työn julkistamisen jälkeenkin.

8 Havainnot haastatteluista

Haastatteluja toteutettiin neljä kappaletta. Haastattelujen äänitteet litteroitiin ja materiaalia tuli vajaa 19,5 sivua. Litteroinnissa käytettiin fonttina Arialia, fonttikoko oli 11 ja riviväli 1,0. Litteroitu aineisto teemoitettiin, ja teemoiksi nousi seuraavat: lukutilanteet ja kirjallisuus päiväkotiryhmissä; opettajien kriteerit kirjallisuudelle; kirjallisuudesta keskusteleminen ryhmissä; sukupuolisensitiiviset teemat nykyajan lastenkirjallisuudessa; lastenkirjallisuus sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa; lasten suhtautuminen sukupuolisensitiivisyyteen; muutokset sukupuolisensitiivisyydessä vuosien saatossa; sukupuolisensitiivisyyden tila nykypäivänä varhaiskasvatuksessa; sukupuolisensitiivisyyden merkitys ja rooli.

Haastateltavat työskentelivät varhaiskasvatuksen opettajina päiväkotinä Pajalahdessa, mutta heidän työuransa pituudet sekä koulutustaustat vaihtelivat. Haastateltavien urat varhaiskasvatuksen alalla vaihtelivat viidestä vuodesta kolmeenkymmeneenviiteen vuoteen. Yhdellä haastateltavista oli lastentarhaopettajan tutkinto, yhdellä varhaiskasvatuksen opettajan tutkinto, yhdellä sosionomin tutkinto sekä yhdellä lähihoitajatutkinto.

8.1 Lukutilanteet ja kirjallisuus päiväkotiryhmissä

Jokainen haastateltavista kertoi ryhmässään käytettävän kirjallisuutta päivittäin joko aikuisten ohjaamissa lukutilanteissa tai lasten itsenäisissä kirjanselailuhetkissä. Jokaisen haastateltavan ryhmässä lapsilla on kirjoja saatavilla aina, ja lapset saavat niitä katsella vapaaehtoisesti vapaan toiminnan aikoina. Kuitenkin jokainen haastateltava kertoi myös pitävänsä lapsille piirien aikana ajoittain tuokioita, joissa luetaan kirjoja. Yksi haastateltavista kertoi pitävänsä päivittäin välipalan jälkeen lukutuokion.

Kaksi neljästä haastateltavasta myös kertoi lepohetkillä luettavan pidempiä satuja, jotka jatkuvat useampina lepoheikinä. Haastateltavista kaksi myös kertoi priorisoivansa tilanteet, joissa lapsi pyytää aikuista lukemaan valitsemaansa kirjaa. Tämä tarkoittaa siis sitä, että kun lapsi pyytää aikuista lukemaan jonkun kirjan, aikuinen tarttuu lapsen toiveeseen ja järjestää lukuhetkelle ajan.

Meillä lukee lapset ite omaehtoisesti. Meil on kirjat, joka tilassa on saatavilla kirjoja, sitten tota me luetaan lepohekillä semmoista pidempää tarinaa ja sitten luetaan niinku, että aikuiset lukee aina, jos joku tulee kirjan kanssa että luetaanko, niin aina luetaan.

- H4

Kaksi haastateltavaa kertoi käyttävänsä kirjastoa säännöllisesti. Toinen heistä kertoi hyödyntävänsä kirjaston palvelua, jossa voi tilata lukupaketteja valitsemaansa teemaan liittyen. Yksi kertoi katsovansa kirjavinkkejä Instagram - tai Facebook -tileiltä, joiden tarkoitus on jakaa kirjavinkkejä lastenkirjallisuudesta. Jokainen haastateltavista kuitenkin kiinnittää jollain tavalla huomiota kirjojen teemaan, jotkut enemmän ja jotkut vähemmän.

Ja sit mä tykkään kattoo netistä vähän kirjavinkkejä, ja sitten on Instagram-tilejä, Facebook-tilejä, missä suositellaan kirjoja ja siinä selitetään, mitä kirjassa kerrotaan, esim. onko ystävydestä, ristiriitaisuudesta, eri näköstä, kulmasta. Tai sitten ihan semmoista erilaisuuskäsite ja kaikkea tällaista. Niistä mä katson ja sitten niitä me varataan kirjastosta.

- H2

Jokainen haastateltavista kertoi lukeneensa ryhmänsä lapsille sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta jossain määrin. Kaksi kertoi lukevansa, jos sattuvat näkemään sukupuolisensitiivisen kirjan, joka istuu teemoiltaan ryhmän kiinnostuksenkohteisiin tai muuten ajankohtaiseen tilanteeseen, esimerkiksi lähiaikoina olevaan juhlaan.

Yleensä siinä kirjan takakannessa [lukee], esimerkiksi tässä saako lapsi pukeutua merirosvoksi, se Maija, niin mä luin sen takakannen et "hei täähän ois kiinnostava" ja sit kun meillä oli just se halloween ja naamiaisasut, niin siitä otin tämän aiheeksi, koska sitten halusin, et lapset saa pukeutua miksi halusi ja saa pukeutua myöskin omaksi itseksi.

- H2

Yksi haastateltavista kertoi lukevansa vain vähän sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta ryhmälleen. Eräs toinen haastateltava mainitsi lukeneensa nykyiselle ryhmälleen melko vähän sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta, mutta kuitenkin koki, että sukupuolisensitiivisyys on melko sisäänrakennettu nykyajan lastenkirjallisuuteen.

Sinänsä koen, että oon [lukenut ryhmälle sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta], koska mä ajattelen, että sen teeman pitäisi olla läsnä kaikessa niinku mitä me luetaan. Se ei ole vaan semmoista, että se on kauhean alleviivattua välttämättä, niin silleen selkeästi näkyvää, niinku se saattaa jossain toisissa kirjoissa sitten olla.
- H1

Kirjallisuudella on siis suuri rooli ryhmien arjessa ja sitä käytetään erilaisissa tilanteissa päivittäin. Aikuiset lukevat lapsille kirjoja erilaisissa tilanteissa, mutta myös lapsilla on mahdollisuus tutkia kirjoja itsekseen. Sukupuolisensitiivisiä teemoja sisältäviä kirjoja luetaan ryhmissä yleisesti ottaen joissain määrin. Niiden olemassaolo kuitenkin tiedostetaan, minkä voi nähdä olevan jo hyvä alku.

8.2 Opettajien kriteerit kirjallisuudelle

Haastateltavilla oli erilaisia kriteerejä ryhmän käyttämälle kirjallisuudelle, mutta useimmiten mainittiin ikätasolle sopivuus, monipuolisuus sekä opettavaisuus. Monipuolisuuden mainitsi kaksi haastateltavista, kolme haastateltavista mainitsi opettavaisuuden. Ikätasolle sopivan kirjallisuuden mainitsi kaksi haastateltavista, joista toinen erityisesti tarkensi tätä kriteeriä ja avasi sitä.

Meilläkin kun on kaksivuotiaasta viisivuotiaaseen, niin sitten pienemmille pitää lukea vähän lyhyempää kirjaa, missä on enemmän kuvia, ja sitten isommille pystyy lukee jo niin kun pidempää ja vähän missä kestää pidempään ja on enemmän vaikeita sanoja ja pidempiä lauseita.
- H4

Myös kirjojen opetukset nousivat kahden haastateltavan kriteereissä esille. Esimerkkeiksi nostettiin tunnetaidot, kaveritaidot, erilaisuus, ristiriidat ja kehotunnekasvatus. Kaksi haastateltavista nosti monipuolisuuden tärkeäksi kriteeriksi. Kirjojen teemojen ja aiheiden halutaan olla vaihtelevia ja monipuolisia.

Yksi haastateltavista nosti kriteeriksi teemaan sopivuuden, eli sen, että kirja vastaa tai käsittelee ryhmässä jollain tavalla ryhmässä käytyjä asioita. Kirjojen halutaan liittyvän jotenkin ryhmässä esillä olleisiin aiheisiin. Myös kirjallisuuden korrektiuus nousi esille. Vanhoissa kirjoissa saattaa esiintyä nykypäivän standardeilla epäsopivaa sanastoa.

Ehkä esimerkkinä just se, että jos lukis jotai Peppi Pitkätossuu, niin kattoisin, että se olisi se siistitty uusi versio, eikä se vanhempi, ku siin on taas se sanasto semmosta, mikä ehkä ei oo niin päiväkotiin sopivaa.
- H1

Yksi haastateltavista nosti esille sen, että kirjallisuuden teemojen tulee vastata lasten kiinnostuksenkohteita.

Toki mitä lapset niinku itse tuottaa, että ollaan nyt kiinnostunut. Vaikka syksyllä oltiin kiinnostuttu peikoista, niin sitten me lainattiin peikkokirjoja.
- H4

Haastateltavat eivät välttämättä olleet aktiivisesti pohtineet omia kriteerejään kirjallisuudelle, mutta niistä kysyttäessä jokaiselta tuli selkeät vastaukset. Jokaisella haastateltavalla oli jonkinlaisia ajatuksia siitä, millaista kirjallisuutta haluaa lapsiryhmälleen tuoda. Kaikki mainituista kriteereistä oli melko maalaisjärjellä perusteltavia: lasten haluttiin saada kirjallisuudesta jotain irti, ja sen toivottiin olevan heidän tasolleen sopivaa.

8.3 Kirjallisuudesta keskusteleminen ryhmissä

Aktiivista kirjallisuudesta ja kirjallisuudessa esiintyvistä sukupuolisensitiivisistä teemoista keskustelemista ei toteuttanut yksikään haastateltavista. Yksi haastateltavista kuitenkin mainitsi keskustelewansa sukupuolisensitiivisistä teemoista kirjallisuudessa, mikäli sellaista sattui ryhmän kanssa luettavasta kirjasta nousemaan esille.

Jos kirjassa esiintyy semmoinen aihe, mistä voi keskustella, esim. saako lapsi pukeutua siksi miksi haluaa, saako leikkiä mitä hän haluaa, niin kyllä keskustellaan, mut jos kirjassa esiintyy. Harvemmin mä siis etsin semmosta [sukupuolisensitiivistä] kirjaa tai etsimällä etsin, mutta jos se on, niin sitten keskustellaan aina.
- H2

Kuitenkin jokainen haastateltava mainitsi keskustelewansa aiheista, mikäli joku ryhmän lapsista nostaa huomioita tai lapsilla herää kysymyksiä. Jokainen haastateltavista koki, että tällaisia tilanteita on ollut edes jossain määrin.

Opinnäytetyöntekijä: No keskusteletko ryhmäsi lasten kanssa sukupuolisensitiivisistä teemoista kirjallisuudessa?
Haastateltava: Ei me ehkä kirjallisuudesta niinku silleen keskustella siitä että... Ei, en mä niinku osaa miettiä semmoista tilannetta, missä me oltais jonkun niinku sen kirjallisuuden kautta ehkä jotenkin puhuttu siitä tai silleen niinku että nyt tämä kirja on sukupuolisensitiivinen niin jotenkin silleen, ei.
O: Mites jos jostain kirjasta on vaik noussut teemoja tai joku vaikka hahmo just, niin oletteko te niinku keskustellu siitä?
H: Ollaan me sit käyty, jos se on lapselta niin kun noussut, kun ne on

jäänyt mieltii, niin sitten sitten ollaan keskusteltu joskus joo.
- H4

Osa haastateltavista on myös todistanut tilanteita, joissa lapset ovat kiinnittäneet huomiota lastenkirjallisuuden sukupuolisensitiivisiin teemoihin, esimerkiksi hahmojen ulkonäön kautta. Aina tilanteista ei kehkeydy syvällisiä keskusteluja, vaan joskus lapsilta tulee vain huomioita, ja keskustelu jää lyhyeksi. Sekään ei kuitenkaan ole välttämättä huono asia. Joissain tapauksissa lapset saattavat keskustella keskenään näistä teemoista ja aiheista. Lastenkirjallisuus voi myös toimia ponnahduslautana myöhemmin käytäville keskusteluille tai jopa luoda koko ryhmän kanssa käsiteltäviä teemoja.

Edellisessä paikassa taisi olla niin, että lapset otti kirjan ja totesi vaan ääneen, niinku että jos kirjan kuvassa on vaikka että lapsi leikkii jollain, esim. tyttö vaikka leikkii autoilla, niin totesi vaan sen sanan ääneen, että ”kato tääkin leikkii tällä”, joo, mutta ei ole semmoisia isompia havaintoja. Lapset ehkä havaitsee suoraan ja sitten aikuin- mä olin ehkä siinä sanonut vaan että ”niin että voihan hän leikkiä autoilla, ehkä hän tykkää niistä autoista”, mut ei herättänyt heille mitään muuta, että he otti vaan sen et ”ajjaa”.
- H2

Opinnäytetyöntekijä: No miten sitten, jos sä huomaat, että he kiinnittää huomiota tällaisiin asioihin siinä kirjallisuudessa ja nostaa sieltä jotain huomioita, niin rupeatko sä keskustelemaan vai annatko sä lasten keskustella itse vai onko vähän niinku molempia?
Haastateltava: Molempia, molempia. Että kyllä mä annan niitten keskustella ensin ite ja kuunnella mitä ne siinä puhuu ja sit sen vois ottaa vaikka niinkun sitten vielä johonkin vaikka pöytäteatteriin esiin, että sitä käydään sitä asiaa sit vielä läpi ja yhdessä niinku jutellaan et se tulee sitten niinku muuhunkin juttuun. Et jos se rupeaa niinku puhututtamaan enemmän, niin silloin toki tartun siihen tosi silleen, että sitten tulee niinku enempi, kun semmoinen vaan joku keskus- pikku keskustelu.
- H3

Joo, ei ole tullut semmoisia selkeitä ihmettelyä tai semmoisia, mut sitten tietty niinku, että voidaan keskustella jälkikäteen, vaikka että mitä pojat voi tehdä, mitä tytöt voi tehdä, niiku tälleen esimerkkinä ja jotenkin... Ja vaikka et mikä ammatti että voi olla niinku kaikilla, että vaiks sanotaan et on palomies ja tämmösii, vähän niinku ruokapöytäkeskustelun tyyppisiä voi olla.
- H1

Haastateltavilta kysyttiin myös, keskustelevatko he muiden aikuisten kanssa sukupuolisensitiivisyydestä lastenkirjallisuudesta tai antaako lastenkirjallisuus pohjaa keskusteluille aikuisten välillä. Kolme haastateltavista koki käyttävänsä edes jossain määrin lastenkirjallisuutta keskustelujen pohjana. Yksi taas koki, että ei käytä

lastenkirjallisuutta pohjana keskustellessaan sukupuolisensitiivisyydestä, mutta keskustelee siitä ryhmänsä aikuisten kanssa muuten.

Oon mä isompien ryhmäs keskustellu [aikuisten kanssa sukupuolisensitiivisyydestä lastenkirjallisuudessa] kyllä. Lähinnä se on ollut semmoista, et me niinku havainnoidaan sitä.

- H1

No kyllä me [aikuiset] sitten niiden kirjojen kautta niinku keskustellaan siitä ja on niinku esimerkiksi että puhutaanko tytöistä tai pojista, vai puhutaanko lapsista nimellä, että kyllä ne niinku sitten on noussut sieltä myös. Aikuiselle jäänyt vähän niitä kirjoja kirjoja niinku mieleen tai siitä mitä kirjoissa puhuttu niin niinku et ollaan me sitten käyty sellasta keskusteluu tiimissä.

- H4

Opinnäytetyöntekijä: Joo, no keskusteletko sitten taas ryhmäsi aikuisten kanssa sukupuolisensitiivisyyden teemoista lastenkirjallisuudessa?

Haastateltava: Joo, kyllä sillee et sen pitää niinku kuitenkin mielessä, ja kyllä niistä, mutta että ei aktiivisesti.

- H3

Kirjallisuuden nimissä me emme keskustele. Keskustellaan enemmän siitä, että saako lapset olla oma itsensä ja millä tavalla aikuinen omalla käytöksellään vaikuttaa siihen. -- Et niistä asioista, mutta kirjoista varsinaisesti emme ole.

- H2

Yleisesti ottaen keskustelua kuitenkin tapahtuu sekä lasten että aikuisten välillä. Yksi haastateltavista sanoitti mielipidettään avoimen keskustelun ja yhdessä tutkimisen tärkeydestä.

Siitä mä en tykkää, että ei saa puhua. Mun mielestä nimenomaan, koska lapset kiinnostuu, niin pitää puhua ja jos ei oikeasti tiedä vaikka aiheesta, jos mä en oikeasti tiedä vaikka mitenkähän mä sanoisin, mä [voisin sanoa] "odotas hetki mä katon vähäsen". Voisin mä esimerkiksi nopeasti, jos kirjassa on joku semmoinen vaikea termi ja lapset kysyy mikä se tarkoittaa, niin mä voisin oikeasti googlettaa sen, että mä luen vaan että "hei se on tätä ja tota, tässä sanotaan näin", niin aikuinenkin voi sanoa joskus "odota mun pitää vähän katsoa sitten tietoa itsekin".

- H2

Vaikka aktiivista keskustelemista kirjallisuudesta ei niinkään tapahdu, tarttuvat haastateltavat lasten aloitteisiin keskustella kirjallisuuden teemoista. Voidaan päätellä, että lapset kiinnittävät helposti huomiota kirjallisuudessa esiintyviin erilaisiin teemoihin ja nostavat huomioitaan verbaalisesti esiin. Nämä aloitteet voi kohdistua joko ryhmän aikuisiin tai muihin ryhmän lapsiin. Varhaiskasvattajien on tärkeää huomioida nämä lasten tekemät aloitteet ja tarttua niihin sopivalla tavalla.

8.4 Sukupuolisensitiiviset teemat nykyajan lastenkirjallisuudessa

Jonkin verran haastatteluissa esiintyi pohdintaa sukupuolisensitiivisyydestä nykyajan lastenkirjallisuudessa. Kolme neljästä haastateltavasta pohti edes jollain tasolla, mutta yksi haastateltavista teki paljon nostoja aiheeseen liittyen. Hän oli huomannut, että nykyajan lastenkirjat ovat jo perusluonteeltaan hyvin sukupuolisensitiivisiä silloinkin, kun niitä ei ole välttämättä varsinaisesti luokiteltu sukupuolisensitiivisiksi.

Sukupuolisensitiivisyyden voidaan nähdä olevan siis tietyllä tavalla jo nykyajan lastenkirjallisuuden perusrakenteissa oleva ja ilmenevä arvo.

Niin mä veikkaan, koska jos mä mietin jotain mitä me eskaris [työskennellessäni] luettiin joku Puluboi tai niit nykyajan sarjoi, niin ne on kyllä aika niinku tietyllä tavalla vapait siinä, että miten ihmiset ilmasee itseään, millasii hahmoi siellä on, et se on tavallaan sisäänkirjoitettu se sensitiivisyys moninaisuuden kautta.

- H1

Mut ehkä niinku, se ei niinku... Me ei jotenkin niinku nimetä niitä, että silleen nyt tuolla tuo poika tekee sitä, vaan että tuo lapsi. Että se niin kun ja jotenkin kirjoissa ei ehkä nykyään niin paljon ole sitä semmoista että joku tyttö tekisi tätä tai poika tekisi tätä, vaan se on niinku joko nimellä tai sitten niinkun lapsella.

- H4

Yksi haastateltavista myös sanoitti suoraan arvostavansa tätä nykyajan tilaa. Hän koki nykyisen suunnan olevan hyvä asia, ja muutoksen tuovan sukupuolisensitiivisyyttä luonnollisemmaksi ja normaalimmaksi asiaksi kulttuurissamme.

Ja sit se on jotenkin ihana nyt kun huomaa sen, että se alkaa olla luonteva osa lastenkirjallisuutta ja lasten elokuviakin, ja mitä mä oon joitain katonut, niin et se on niinku siel kulttuurin sisällä alkaa olla, että sitä ei tarvitse enää nostaa niin voimakkaasti välttämät esillekää.

- H1

8.5 Lastenkirjallisuus sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa

Jokainen haastateltavista koki lastenkirjallisuudella olevan tärkeä rooli sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa. Jokainen sanoitti syitä eri tavalla, mutta kaikki olivat melko samoilla raiteilla perussyistä. Lastenkirjallisuuden koettiin olevan hyvä keskustelunaloittaja, ja sitä pidettiin hyvänä tapana konkretisoida keskusteltuja asioita. Lastenkirjallisuus voi myös auttaa työntekijöitä käsittelemään aihetta ja jopa oppimaan siitä lisää.

Kyl mä koen että sillä [lastenkirjallisuudella] on tosi tärkeä rooli [sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa], koska se on vähä sama ku siin tunnekasvatuksessa, et sä voit niinku selittää jonkun asian, että nää on tällä lailla jne, sitten kun se tulee sieltä tarinan kautta tavallaan niinku todellisten hahmojen tapahtumien kautta, niin se on niinku organisoitumpi se miten se aukeaa lapsille. Jotenkin ne varmaan erilailla myös sen osaa sitten käsitellä vähän niinku tunnekasvatuksessakin, niin se auttaa jotenkin niitä hahmottaa todellisuutta.

- H1

Joo, itse asiassa onhan se [lastenkirjallisuus] yksi työväline ja varsinkin, koska tällä hetkellä esimerkiksi alalla on tosi paljon ihmisiä, jotka eivät välttämättä tiedä millä tällä tavalla lähestyä aihetta, jos ryhmässä esiintyykin tämmöistä keskustelua pohdintaa, niin on vaikea ehkä lähestyä, että mitenköhän pääsisi niin, että lapset ymmärtäisivät kyseistä asiaa ja miten esimerkiksi omalla käytöksellä, puheella. Mun mielestä kirjallisuushan on yksi työväline ja lapset ymmärtää kirjoja erittäin hyvin varsinkin, jos ne on kuvitettuna. Tai aikuinen voi vaikka draamallisuuden, jos se kirja ei ole kuvitettu, niin draamallisuuden avulla aikuinen voi taas auttaa niin, että lapset ymmärtää sen. Mutta kyllähän rehellisesti alalla puuttuu paljon työvälineitä asioiden ymmärtämiseen, niin kirja on yksi todella hyvä keino tähän.

- H2

Se [lastenkirjallisuus] on mun mielestä ihan yksi olennainen niinku siinä, että kun tässä kasvat- että sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa, niin se tulee sen tarinan mukana siellä ja sen niinku pohjalta voi keskustella keskustella sitten asiasta laajemmin.

- H3

Niistä [kirjoista] on aika helppo ottaa niinku sitä niinku yhes ihmetellen ja tutkii niit asioita, et kyl mun mielest siinä on niinku suuri hyöty.

- H4

Yksi kysymyksistä koski stereotyyppioita vahvistavaa lastenkirjallisuutta, jonka kaltaisia teemoja voi löytyä esimerkiksi useista klassikkokirjoista. Kaksi haastateltavista koki, ettei juuri lue ryhmälleen sellaista kirjallisuutta. Kaksi muuta taas mainitsi lukeneensa sellaista ryhmälleen. Toinen heistä keskusteli lasten kanssa näistä teemoista lukemisen jälkeen. Toinen taas haastattelun aikana nosti esille, että olisi voinut keskustella niistä asioista lasten kanssa, mutta ei ilmeisesti ollut niin tehnyt. Haastateltava kuitenkin oli kiinnittänyt huomiota näihin asioihin.

On varmaan luettu semmoisia kirjoja, missä tytöt tekee muka tyttöjen juttuja ja pojat poikien juttuja, mutta sit mä kyllä aika vahvasti itse sanotan sitä, että kaikki voi tehdä mitä haluaa, että jokainen saa olla just semmoinen kun on ja tehdä niitä asioita mistä tykkää. Ja niinku että ei oo väliä, että mitä sukupuolta olet, että saat olla, saat tehdä just sitä mitä haluat, ja saat olla just semmoinen, kun haluat, että saat pukeutua, miten haluat. Ja niinku että se ja lapsetkin niinku sitä sitten tuottaa, että minä saan itse päättää mitä minä puuen tai mitä minä haluan tehdä, että se ei

niinku määritä se sun sukupuoli sitä, että mitä sä saisit tehdä tai et sais tehdä.

- H4

On siis noissa esimerkiks, siitä ei tullut mitään puhetta, mutta jossain näissä Onnelissa ja Annelissa ja näissä vanhemmissa saduissa, se on niin että pojat tekee noin ja tytöt tekee noin, ja tota, siitä olisi voinut jutella niinku enemmänkin lasten kanssa, voiko tytöt näin tehdä ja sellaista, että jossakin niissä saduissa on silleen että itse miettii että nonni...

- H3

Lastenkirjallisuuden nähtiin olevan tärkeä osa sukupuolisensitiivistä kasvatusta niin lasten kuin aikuistenkin kannalta. Lapset saavat kirjojen kautta konkreettisia esimerkkejä, jotka auttavat heitä ymmärtämään ympärillä olevaa maailmaa paremmin. Kirjat voivat antaa myös aikuisille erilaisia uusia näkökulmia, joita ei ehkä aiemmin ole tullut ajatelleeksi.

8.6 Lasten suhtautuminen sukupuolisensitiivisyyteen

Haastatteluissa nousi esille myös puhetta siitä, millä tavalla lapset suhtautuvat sukupuolisensitiivisiin teemoihin lastenkirjallisuudessa. Jokainen haastateltava kommentoi aihetta jollain tavalla, ja yleinen ajatus oli, että sukupuolisensitiivisyys on hyvin luonnollista varsinkin pienille lapsille. Pienet lapset eivät kyseenalaista, mutta isommat lapset saattavat kysellä ja jäädä pohtimaan, mistä herää usein keskusteluja myöhemmin. Kuitenkin avoin ja yhteinen keskustelu auttaa lapsia ymmärtämään, ja harvoin sen jälkeen lapset näkevät asiaa huonona tai epäluonnollisena.

Sieltä herää aika hyviä kysymyksiä lapsilta, että ne [sukupuolisensitiiviset teemat] on selkeästi semmoisia keskustelun herättäjiä. Että jos on vaikka kirja, missä joku poika tykkää pukeutua hameeseen, niin sitten se herättää sitä keskustelua, että voiko pojat pukeutua hameeseen, kuka voi pukeutua hameeseen. Että nää on semmoisia varsinkin niin kun noilla jo isommilla, pienet ei nyt ehkä niinkään niinku sieltä tietenkään sitä tuota, mutta niinku isoimmat varsinkin jo alkaa niinku miettiä sitten niitä. Että aika semmoista keskustelua herättävää ne [sukupuolisensitiiviset teemat] niinku on, ja ei he ole mitenkään niinku sillee, että se olisi jotenkin heidän mielestä outoa tai jotenkin väärää tai jotain muuta, niinku semmoista että että he on kyllä aika semmoisoin avoimin mielin.

- H4

No kaikki lapset, mä oon ollut siis 3–4-vuotiaiden kanssa ja sitten ollut viisivuotiaiden kanssa, nii ottanut hyvin aihetta vastaan. Joillakin saattaa herätä semmoinen, että ”no eihän voi”, mutta sitten keskustelun jälkeen niin lapset omaakin et ”voihan se”, että onhan meidän ryhmässäkin jotkut, jotka leikkii ihan mitä vaan leikkiä mitä he haluavat. Nimenomaan mun mielestä lapset ottaa ihan hyvin nää asiat vastaan varsinkin tässä iässä.

- H2

Niin se on niinku luontevampaa näin pienillä kyl. Niinku joo, nyt kun mä taas mietin koko uralta, niin kyl mä muistan et sit ku mä olin viskariryhmässä me itse asiassa luettiin silloin jotain kirjaa missä oli niinku ihan siis sukupuolen moninaisuuttaki ja kaikkea, ja sit mä olin vähä hämmentyny et oho tääl on semmoinen kirja mis näitä käsitellään, niin kyllä ne lapset otti tosi hienosti vastaan sen. Niinku kyllä saattoi jotain pientä kysyy ja niin kun näin, mut ei ne lähtenyt mitenkään ees kyseenalaistaa sitä, mikä oli mulle vähän hämmäntävää jotenkin, että kyl lapset suhtautuu erilaisuuteen tosi silleen luontevasti muutenkin, mä oon huomannu sen. Ja sitten tavallaan ne kysyy sellasii rehellisiä avoimia kysymyksiä, mikä on kans tosi virkistävää, et niiden kaa voi keskustella siitä. Että oon kokenut että on ottanut tosi hyvin vastaan kyllä.

- H1

No kyllä joskus on niinku, että ne kyseenalaistaa, että voiks noin olla ja sit siit tulee keskusteluu, ne keskenään juttelee niistä, mutta tota ei kovin paljoa. En muista että olis.

- H3

Monilla lapsilla kuitenkin tuntuu olevan tietyt ajatukset siitä, miltä poikahahmot sekä tyttöahmot näyttävät kirjoissa. Sen kautta sukupuolistereotyyppioita voidaankin varmasti haastaa.

No ehkä he niinku paljon esim. kattoo just niinku niitä hahmoja, että jos on pitkä hiukset niin helposti he mieltää sen niinku tytöksi tai jos on just hameita tai mekkoja niin se jotenkin helposti mielletää niinku tytöksi tai sitten jos on lyhyet hiukset tai jotain muuta niin sitten se on ehkä niinku enemmän poika.

- H4

Nostot lasten suhtautumisesta sukupuolisensitiivisyyteen ei kuitenkaan rajoittunut vain lastenkirjallisuuteen, vaan esimerkkejä tuli myös oikeasta elämästä ja ihmisten välisistä kanssakäymisistä.

Se on ehkä vähän sama, kun mulla on ollut ryhmässä semmoinen lapsi, joka on siis poika, joka on niinku tykännyt pukea kaikkia prinsessavaatteita ja prinsessahanskoja, niin ei siitä oo kukaan lapsi niinku varsinaisesti mult kysynyt mitään tai ihmetelly mitää, että mä oon tavallaan vaan antanut sen vaan olla.

- H1

Tässä iässä harvemmin lapset oikeastaan erityisesti ottaa näitä aiheita esille. Enimmäkseen aikuiset on ne, jotka luo niitä tässä vaiheessa mun mielestä. Lapset ehkä on enimmäkseen silleen, että kaikki yrittää olla kaikkien kavereita. Ihmettelee kyllä asioita, esimerkiksi että "onpas sulla [nimi poistettu] eri värinen [ulkoinen piirre] kuin meillä" tai jotain tällöistä, mut harvemmin he tarkoittavat sitä, että tässä on jotain huonoa. Enemmän he ottavat havainnoinnin kautta.

- H2

Avoin keskustelukulttuuri vaikuttaisi olevan avainasemassa. Pienet lapset eivät vielä osaa kyseenalaistaa esimerkiksi kirjallisuuden teemoja tai hahmojen valintoja samalla tavalla kuin vanhemmat lapset osaavat. Vanhemmat lapset omaavat jo hyvän keskustella niistä asioista, jotka kiinnittivät heidän huomionsa. Onkin taas kerran varhaiskasvattajan vastuulla osata reagoida näihin aloitteisiin ja antaa niille tilaa.

8.7 Muutokset sukupuolisensitiivisyydessä vuosien saatossa

Vain yksi haastateltavista puhui vuosien aikana tapahtuneesta muutoksesta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen saralla. Haastateltava vertasi kokemuksiaan uransa alussa (noin kymmenen vuotta sitten) nykypäivän tilaan. Haastateltava koki muutoksen valtavaksi ja jakoi omia kokemuksiaan asiasta.

Koska se oli, mä muistan just kun mä aloitin [urani], niin saatto olla semmoisia tilanteita, esimerkiksi leikittiin jotain ryhmäleikkii, ja sai olla prinsessa kuka halus ja sitte poika halusi olla prinsessa, niin sit sen ei annetukaan olla. Niin koen et se myös liittyy niinku tavallaan tuohon tematiikkaan et tuli semmoisia, musta ihan turhia niinku, rajoitteita ja kieltoja ja hämmentäviä tilanteita lapselle, kun aikuiset toimi tuommoisessa tilanteessa mun mielestä aika väärin, mutta se oli semmoista aikaa jolloin tota ei viel pystynyt kyseenalaistamaan. Tai se ois tuntunu oudolt kyseenalaistaa vieraampana ihmisenä.
- H1

Koska silloin kun mä aloitin joskus kaksikymppisenä alalla, niin se [sukupuolisensitiivisyys] oli aika tuntematon käsite, ja se kyl näky siellä arjessa. Että nyt mä huomaan, että on ihan erilaista ja se ilahduttaa paljon mua.
- H1

8.8 Sukupuolisensitiivisyyden tila nykypäivänä varhaiskasvatuksessa

Myös sukupuolisensitiivisyyden tilasta tänä päivänä nousi huomioita ja näkemyksiä haastateltavilta. Jokainen haastateltavista oli jollain tasolla perehtynyt sukupuolisensitiivisyyden määritelmään ja se oli heille terminä tuttu. Alalla varhaiskasvattajien keskuudessa voi kuitenkin olla erilaisia näkemyksiä ja kokemuksia asiasta. Kolme haastateltavista nosti esille työntekijöiden näkemyseroja sukupuolisensitiivisyyteen liittyen.

Osa [alan työntekijöistä] on oikeasti myös aika vanhoillisia, jos seuraa nit varhaiskasvatussuunnitelman keskusteluja. Välil mä oon sillee okei, että ku just sitä tarvii niinku kentälle, että koulutetaan noista aiheista. Ja sit mä koen kanssa, että osa ton tematiikan asioist on niin sisäistettyjä, että me ei tulla niistä tietosiks, ennen kun me keskustellaan ja käsitellään niitä

jotenkin tälleen. Et ne tietyt roolit ja sukupuoliroolit ja nää saattaa olla kasvatuksessa niin jotenkin siellä, etenkin jos sä oot vanhempi ihminen, jolle nää teemat ei oo tuttuja, että se tarvitsee sen et joku vähän ravistelee ja sä lähdet kyseenalaistaa niitä. Nii se on ihan tarpeen kyllä, tai siis todella tarpeen se työ mitä esim. [työkaveri] on tehny.
- H1

Haastateltava: Joo, siitä [sukupuolisensitiivisyydestä] ollaan keskusteltu ja siitä on aika laajat keskustelut yleensä ja aika semmoisia ammatissa ristiriitaisia näkemyksiä.

Opinnäytetyöntekijä: Oot keskustellut työkavereiden kanssa?

Haastateltava: Kollegoiden kanssa, joo, ja sitten mun opiskelukavereiden kanssa ja sitten tietysti, kun Facebook-ryhmissäkin näkee niitä keskusteluja, niin herää hirveästi semmoisia ristiriitaisia keskusteluja.
- H2

Sukupuolisensitiivisyys kuitenkin tuntuu myös aiheuttavan hämmennystä joissain työntekijöissä. Esimerkiksi termien käyttö voi aiheuttaa kysymyksiä. Eräs haastateltavista kertoi oman näkemyksensä asiasta viittaamalla muihin alan työntekijöihin ja todistaneensa heidän hämmennystään.

[Sukupuolisensitiivisyyden] aihe on ihan kyllä semmoinen kiinnostava ja sanotaanko ihan ajankohtainen siinä mielessä, ja harvemmin kukaan edes niinku perehtyy. Onhan se myöskin semmoinen tällä hetkellä puhuttu siinä mielessä, että ihmiset oikeasti puhuu vieläkin, että voiko käyttää esim. termiä tyttö enää, voiko käyttää termiä poika enää, ja millä sanotaan esimerkiksi äiti, isä, voiko niitäkään käyttää enää. Niin nythän on aika alalla puhuttava ja pohdittava aihe.
- H2

Kuitenkin kiitosta sai myös nykytilan avoimuus ja avoin keskusteluilmapiiri. Yksi haastateltavista koki tämänhetkisen ilmapiirin olevan avoin eri näkemyksille sekä kysymyksille, ainakin hänen työpaikallaan.

Ne, jotka on niinku vanhempia työntekijöitä, niin heilläkin on tilaa sanoa mitä ajattelee ja sitten just nää, joilla on enemmän tietoa voi tuoda sitä tietoa työpaikalle. Että se on semmonen avoin se keskustelun ilmapiiri tai ainakin mä koen, että täällä on.
- H1

Vain yksi haastateltavista nosti esille Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja osoitti olevansa tietoinen siihen kirjatusta sukupuolisensitiivisyyden vaatimuksesta.

Mutta sehän toisaalta se, tää teema on siellä myös niinku vasussa, et se on ihan selkeä kaupungin tasolla kyllä myös olemassa. Että sitä ei tiedä että miten se sit näkyy kentällä, mutta se on siellä toisaalta ihan niinku kirjoitettu.
- H1

Myös tilannetta lasten näkökulmasta tarkasteltiin jonkin verran. Lasten koettiin elävän jo melko pitkälti sukupuolisensitiivisessä todellisuudessa, tai ainakin ymmärtävän sen periaatteita, vaikka heillä ei ehkä olisikaan ymmärrystä juuri sukupuolisensitiivisyyden käsitteestä.

Mut et eskaris [työskennellessä] mä huomasin kyl sen, että ne lapset alkaa hahmottaa nää asiat jo siinä määrin, että mun ei tarvitse keskustella, vaan ne ohjas silleen toisiaan, mikä oli mun mielest söpö. Joku saatto sanoa vaan jotain että "et sä voit tykätä pinkistä kun pinkki on tyttöjen väri", niin sitten toinen lähtee kyseenalaistamaan sit et "kaikki voi tykätä pinkistä". Että tavallaan huomaa se alkaa mennä sinne kulttuurin sisälle silleen, että mua ei enää tarvita, että lapset tavallaan keskenään keskustelee sen. Se oli must kauhean kiva nähdä.

- H1

Sukupuolisensitiivisyyden nähtiin myös antavan lapsille vapautta itsetutkiskeluun. Sen koettiin olevan hyödyllinen lapsen tavassa ilmaista itseään, sillä ei ole samanlaisia sukupuolirajoitteita kuin ehkä aiemmin on ollut.

Kun nythän me eletään semmoista aikaa jolloin tuommoista [sukupuolen perusteella rajoittamista] ei sais tapahtua, mikä on musta tosi kiva, et on enemmän sitä liikkumavaraa tavallaan lapsilla siinä, että miten haluaa ilmaista itseään. Just niin kun näkee, ku on naamiaisiakin tai jotain, että lapset on vapaampii tutkii sitä miten ilmaisee itseään, tutkii tavallaan myös sitä sukupuolta, että mitä se tarkoittaa.

- H1

Myös työntekijän omalla asenteella nähtiin olevan merkitystä ja sitä oli eräs haastateltavistakin pohdiskellut. Työntekijän täytyy olla tietoinen omista asenteistaan, ja osata ajatella sukupuolisensitiivisyyttä useilta eri kanteilta arjessa.

Kyllä pyrkii just sitä, että monipuolisesti ottaa huomioon eri kanteilta. Että ei ainoastaan riitä se vaan, että sä mietit sitä leikkiä ja näin, mut ihan oman toiminnan ja tavan käyttää.

- H2

Vain yksi haastateltavista nosti esille vanhempien suhtautumisen sukupuolisensitiivisyyteen. Hän ei sinällään käsitellyt sukupuolisensitiivisyyttä lastenkirjallisuuden kautta, vaan sukupuolisensitiivisyyttä yleisesti. Hän kuitenkin toi esille myös vanhempien roolin sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumisessa.

Sit on ollut tämmösii ihanii lapsia välillä päiväkodissa, muistan että se ykski poika niin sen lempiväri oli pinkki ja sit se rakasti just et se puki semmosii prinsessahanskoi aina käteen ja tykkäs pukeutuu mekkoon ja sitten rakasti dinosauruksia myös. Ku sille äidille sano, et ihanaa kun tää lapsi selkeästi saa leikkii kotona vapaasti mitä se halua, nii sit se äiti sano

nii et hän kokee tärkeeks sen et hän ei mitenkään niinku kommentoi sitä tai rajoita sitä, että se saa niinku ilmaista itseään. Se on jotenkin ihana ollu huomata.
- H1

Voidaan päätellä, että sukupuolisensitiivisyydellä on jonkinlainen rooli varhaiskasvatuksen arjessa nykypäivänä. Jokainen haastateltavista oli jollain tasolla perehtynyt kyseiseen termiin, mistä voidaan päätellä, että siitä on varhaiskasvattajilla hyvin tietoa. On kuitenkin eri asia, kuinka paljon ymmärrystä asian tiimoilta varhaiskasvattajilla todellisuudessa on. Termi voi aiheuttaa useissa hämmennystä, mikä ei varmastikaan edesauta sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteutumista käytännössä. Avaintekijöinä kuitenkin koettiin varhaiskasvattajan oma asenne sekä avoin keskusteluilmapiiri.

8.9 Sukupuolisensitiivisyyden merkitys ja rooli

Jokainen haastateltavista määritteli sukupuolisensitiivisyyden varhaiskasvatuksessa tärkeäksi. Kolme haastateltavaa osoitti kiittollisuutta sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta kohtaan, ja koki sen yleistymisen hyvänä asiana.

Ja sit ihanaa, että on niinku nykyään tosi monimuotoisia ja on sitä erilaisuutta ja niitä niinku erilaisia ihmisiä niissä kirjoissa, että ei ole vaan että kyllä oon iloinen siitä että ihmiset tekee semmoisia kirjoja, koska kirjat on kuitenkin lapsille tosi mielekkäitä ja niistä herää sit niitä keskusteluja ja sitten ne alkaa itse pohtimaan niitä asioita
- H4

Ne asiat tulee niinku esille esille ja niistä puhutaan, että nykyään must on hyvä, että niitä kirjoja on niin paljon niinku on olemassa että missä se asia tulee, niinku kun se on ollut aikaisemmin niinku silleen että tytöt on tyttöjä ja pojat on poikia.
- H3

Kaksi haastateltavista nosti esille myös omana itsenä olemisen tärkeyden. Sitä arvostettiin, että sukupuolisensitiivisyys antaa lapsille enemmän vapautta olla oma itsensä ja toteuttaa itseään haluamallaan tavalla.

Kyllä se on tärkeätä, että kaikki niin kun kohdataan sellaisena kuin on ja kaikki saa olla sellaisia kuin ovat.
- H3

Myös perheiden moninaisuus nousi esiin kahdelta haastateltavalta sukupuolisensitiivisyyden merkityksestä kysyttäessä. Lastenkirjallisuuden erilaiset perheet nähtiin tapana normalisoida perheiden moninaisuutta.

Joo, onhan niitä kirjoja missä kerrotaan ihan sateenkaariperheistä. Joo. Ja niistä voidaan ihan keskustella ja sitten tässäkin ryhmissä on niitä sateenkaariperheitä, mistä ihan niinku lapsella joskus vaan herää, mutta sit kun keskustellaan lasten kanssa, että onhan se ihan tavallista.
- H2

Yksittäisiä mainintoja sai myös sukupuolisensitiivisyyden vapauttavuus, aikuisten vastuu, termien muuttaminen sekä työntekijän vastuu. Sukupuolisensitiivisyyden toteuttaminen nähtiin vastuuna sekä aikuisen että varhaiskasvattajan roolissa.

Mä koen kyllä sen [sukupuolisensitiivisyyden] tärkeänä siinä mielessä, jokainen voi olla oma itsensä, joo, ja sitä kuinka paljon aikuinen omalla puheella, käytöksellään määrittelee jotakin ja joskus se estää lasta olemasta oma itsensä, koska nimenomaan aikuisen käytös ja puheet ovat ne, jotka estävät huomaamatta.
- H2

Sitten itse koittaa niinku sitä tämmöisenä niinku vielä nuorena työntekijänä niin kun näille ehkä vähän vanhemmille koittaa sitä sukupuolisensitiivisyyttä niinku tuoda ja jalostaa sitä, että mitä se niinku tarkoittaa.
- H4

Yksi haastateltavista nosti esille päiväkotiarjessa käytettävät termit lapsista tai lapsille puhuessa. Lapsia ei tarvitse määritellä tai niputtaa yhteen sukupuolen mukaan, vaan on myös muita tapoja kutsua lapsia. Tämän nähdään auttavan siinä, että aikuinen ei määrittele ulkopuolisena lasta.

Mä käytän useimmiten termiä ”kaverit” tai että ”hei lapset” tai ”muruset”. Et mä yritän muuttaa sitä termiä siihen arkeen ja sitten yritetään tuoda se ehkä tiimiläisillekin näkyviksi. Esimerkiksi jos mä sanon ”hei kaverit tulkaapas nyt siivoamaan teidän jäljet”, eikä erittele just sillei et tytöt tai pojat tai sinä tulkaa tänne. Joo, et pyrkimys on siihen, et aikuinen ei rupeis omalla käytöksellä ja sanoilla määrittelemään sitä lapsen omaa tuntemusta.
- H2

Yksi haastateltavista näki sukupuolisensitiivisyydessä vapauttavan puolen, niin lapsille kuin aikuisillekin. Sukupuolisensitiivisyys auttaa purkamaan sukupuolirooleja, jotka voivat olla kovin rajoittavia.

Mä ite aattelen sen silleen, että päästäis ikään ku niist sukupuolirooleista eroon, niin se olisi vapauttavaa niinku kasvatuksen ja muunki kannalta. Aikuistenkin maailman kannalta se ois vapauttavaa, koska taas niihin rooleihin liittyy aika paljon semmoista, joka saattaa rajoittaa lasta tai sitten lapsen itseilmaisua ja sitä maailmaa. Jotenkin mä koen, että lapsi on usein luonnollisesti vapaa niistä rooleista, mut sit ne roolit tulee sieltä aikuisten niinku ennakkoluulojen ja näiden kautta. Että sitä näkyy tuol

lastenkirjallisuudessa niiku just siin Pepissä tai just Ronja ryövärintyttäres näkyy kanssa.
- H1

Yleisesti ottaen sukupuolisensitiivisyys nähtiin tärkeänä ja positiivisena asiana, ja sen yleistyminen varhaiskasvatuksessa tervetulleena muutoksena. Monien haastateltavien mielestä sukupuolisensitiivisyys auttaa lapsia olemaan oma itsensä ja ymmärtämään avoimemmin ympärillä olevaa maailmaa. Myös varhaiskasvattajilla nähtiin vastuu asiasta: sukupuolisensitiivisyys ei ole vain ympärillä määrittelemättömänä leijaileva asia, vaan varhaiskasvattajien on osattava toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta lasten edun hyväksi.

9 Johtopäätökset

Kirjallisuus voidaan nähdä tärkeänä työkaluna varhaiskasvatuksessa. Kirjoja luetaan lapsille niin ryhmätuokioilla kuin lepohetkillä, ja lapsilla on kirjoja saatavilla aina tutkimista ja lueskelua varten. Myös kirjastoja käytetään, tavoitteena oletetusti saada vaihtelua ja monipuolisuutta kirjavalikoimaan. Tästä voidaan päätellä kirjallisuuden olevan tärkeä ja arvostettu työväline varhaiskasvatuksen alalla. Kirjoilla nähdään olevan positiivinen vaikutus lasten kehitykseen, minkä takia niitä on aina saatavilla lapsille ja niitä luetaan myös aikuisten toimesta. Vaikka lapset eivät osaakaan välttämättä päiväkotikäisenä vielä lukea, he voivat katsella kirjoja ja tutustua niihin. Kirjoja voi siis tietyllä tavalla verrata leluihin tai peleihin, sillä oletettavasti päiväkotiryhmillä on myös lelut jatkuvasti lasten saatavilla. Kirjat tarjoavat siis jotain, mitä myös lelut tarjoavat. Se voi olla viihdykettä tai väline itsensä kehittämiseen, kehityksen monipuolistamiseen tai sosiaaliseen kanssakäymiseen.

Kirjallisuuden laatuun kiinnitetään myös huomiota. Kirjojen on oltava kiinnostavia ja ikäryhmälle sopivia, ja plussaa tuo lapsia kiinnostavat aiheet. Taustalla on varmastikin ajatus siitä, että mikäli kirja käsittelee lapselle kiinnostavaa aihetta, lapsi todennäköisemmin ajautuu tutkimaan kyseistä kirjaa. Kun lapsi löytää kiinnostavia kirjoja, hänen mielenkiintonsa kirjoja kohtaan yleisesti kasvaa, ja hän hakeutuu lukemaan ja tutkimaan niitä enemmänkin. Mikä tahansa kirja ei siis välttämättä kelpaa, mutta jokaisella aikuisella on hieman eriävät kriteerit käyttämälleen kirjallisuudelle. Yleisesti ottaen kirjojen toivotaan olevan opettavaisia ja ikätasolle sopivia.

Lastenkirjallisuus aiheuttaa selkeästi paljon keskustelua sekä lasten että aikuisten keskuudessa. Opettajat saattavat myös kirjallisuuteen liittyen esittää kysymyksiä

lapsille ja sen kautta jopa haastaa heidän ajatteluaan. Pienimmät lapset eivät ehkä kyseenalaista kirjoissa esiintyviä teemoja, mutta vanhemmat lapset saattavat esittää kysymyksiä, jotka kirvoittavat syvällisempiäkin keskusteluja. Joskus keskustelut voivat olla myös hyvin pintapuolisia. Lapset saattavat myös keskenään keskustella kirjallisuudessa nousseista teemoista tai hahmoista. Myös opettajat saattavat kiinnittää huomiota lastenkirjallisuuden teemoihin, ja nostaa niitä jopa tiimipalavereissa esiin. Voidaan siis nähdä kirjallisuudella olevan suuri rooli varhaiskasvatuksen arjessa sekä siinä, millaisista asioista keskustellaan. Varhaiskasvattajat kiinnittävät paljon huomiota ryhmässä käytettäviin kirjoihin ja niiden teemoihin, ja ovat yleisesti ottaen kiinnostuneita keskustelemaan lasten kanssa kirjallisuudesta.

Varhaiskasvattajat ovat myös yleisesti pistäneet merkille lisääntyneet sukupuolisensitiiviset teemat lastenkirjallisuudessa, vaikka he eivät välttämättä kiinnittäisikään erityistä huomiota niihin. Nykyajan lastenkirjallisuudessa on usein sisäänkirjoitettuna jo teemoja tasa-arvosta ja sukupuolisensitiivisyydestä, eikä niitä välttämättä alleviivata kirjoissa kovin vahvasti. Hahmot ovat erilaisia ja niiden sukupuolta ei välttämättä korosteta. Yleisesti ottaen sukupuolisensitiiviset teemat kirjoissa nähdään hyvänä asiana.

Vaikka sukupuolisensitiivisyyttä on havaittavissa useissa nykyajan lastenkirjoissa, kirjallisuutta ei käytetä aktiivisesti sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä. Sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta käytetään jossain määrin kasvatuksen välineenä, mutta useimmiten silloin, kun sukupuolisensitiivisiä teemoja sisältävä kirja sattuu kohdalle. Sellaista ei siis tarkoituksenmukaisesti välttämättä etsitä. On kuitenkin opettajia, jotka näkevät tärkeäksi sen, että kirjat sisältävät alun perinkin sukupuolisensitiivisiä teemoja alleviivaamatta välttämättä aihetta kovin vahvasti.

Yleisesti ottaen lasten nähdään olevan avoimia ja sukupuolisensitiivisyys tulee heille kovin luonnostaan. Monet lapset ovat kasvaneet sukupuolisensitiiviseen kulttuuriin ja se on heille kovin luonnollinen asia. On kuitenkin huomioitava, että lapsetkin kyseenalaistavat sukupuolisensitiivisiä teemoja ja hahmoja. Haastatteluissa nousi esille useimmiten esimerkki siitä, voiko pojat käyttää hameita. Voidaan siis päätellä, että jo päiväkotikäisillä lapsilla voi olla sukupuolittuneita malleja, jos he kyseenalaistavat niitä haastavia teemoja kirjallisuudessa. Avoimen keskustelun voidaan nähdä kuitenkin olevan hedelmällinen tapa kohdata näitä kyseenalaistuksia. Myös opettajan omalla asenteella ja toimintatavoilla on hyvin paljon merkitystä. Minkälaisia sanavalintoja opettaja käyttää? Millaisiin leikkeihin hän kannustaa lapsia? Opettajan on osattava

kohdata omat arvonsa ja tehdä reflektiota. Myös vanhempien asenteilla on suuri merkitys.

Muutosta vuosien varrella on myös tapahtunut, sillä verrattuna kymmenen vuoden takaiseen, on varhaiskasvatus alana muuttunut sukupuolisensitiivisempään suuntaan. Aiemmin lasta on voitu kieltää räikeimmissä tapauksissa olla tekemättä sukupuolelleen epätyypillisiä asioita, esimerkiksi poikalapselta on voitu kieltää prinsessaksi pukeutuminen. Nykypäivänä voi kuitenkin nähdä muutoksen asenteissa ja normeissa varhaiskasvatuksen arjessa. Lasten annetaan esimerkiksi pukeutua paljon vapaammin haluamiinsa vaatteisiin ja termeihin kiinnitetään enemmän huomiota. Enemmän siis mietitään, kutsutaanko lasta tytöksi tai pojaksi vaiko nimellä, tai jollain muulla sukupuolisensitiivisellä termillä, kuten kaveri.

Termien kautta pystyi kuitenkin myös havaitsemaan edelleen vallitsevan ajatuksen sukupuolen kaksinapaisuudesta. Useissa esimerkeissä keskityttiin niin sanotusti perinteisiin sukupuolirooleihin ja niiden kyseenalaistamiseen, kuten esimerkiksi sen mitä tytöt voivat tehdä ja mitä pojat voivat tehdä. Rivien välistä on siis luettavissa ajatus siitä, että kaikki lapset asettuvat jommallekummalle puolelle tässä joko-tai-ajattelussa. On kuitenkin huomioitava, että tilaa myös sukupuolen moninaisuudelle oli havaittavissa: sekä tyttöjen että poikien nähdään olevan vapaita tekemään asioita, jotka uhmaavat heidän oletetun sukupuolensa perinteisiä rooleja. Tämä ei siis välttämättä tarkoita, että tyttöjen pitäisi tehdä poikien tai tyttöjen asioita, vaan lapset tekevät lasten asioita, huolimatta sukupuolestaan.

Opettajat ovat kuitenkin yleisesti ottaen hyvin tietoisia sukupuolisensitiivisyydestä ja perehtyneet sen määritelmään, mutta alalla on edelleen erimielisyyksiä sekä väärinymmärryksiä aiheeseen liittyen. Yhtäältä sukupuolisensitiivisyys koetaan vapauttavana niin lapsille kuin aikuisille, ja sen nähdään auttavan oman identiteetin löytämisessä sekä ilmaisemisessa. Toisaalta taas osa ei ehkä ymmärrä täysin, mitä sukupuolisensitiivisyys tarkoittaa ja miten sitä pitäisi toteuttaa. Osa on myös tietoinen Varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, johon sukupuolisensitiivisyys on kirjattu velvoittavana tekijänä. Keskusteluilmapiiri aiheen ympärillä koetaan avoimeksi.

Tiivistettynä sukupuolisensitiivisyys nähdään positiivisena ja tervetulleena asiana. Se koetaan lasten kehityksen ja oman itsensä ilmaisun kannalta hyvänä ja vapauttavana, eikä sen vaikutusten nähdä rajautuvan vain lapsiin: myös aikuisille sukupuolisensitiivisyys tekee hyvää. Nykyajan lastenkirjallisuus syleilee sukupuolisensitiivisiä teemoja silloinkin, kun aiheetta ei voimakkaasti alleviivata.

Sukupuolisensitiivisyys on siis jo melkein perustavanlaatuinen arvo kirjallisuudessa. Vaikka kirjallisuus nähdään tehokkaana ja hyvänä työvälineenä varhaiskasvatuksen alalla, sitä ei osata vielä valjastaa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen käyttöön kovin tehokkaasti.

10 Pohdinta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2022) kirjattu vaatimus monipuolisen lastenkirjallisuuden käytöstä näyttäisi toteutuvan Pajalahdessa. Opettajille on tärkeää käyttää monipuolista kirjallisuutta, jossa käsitellään erilaisia teemoja ja jotka ovat sisällöltään vaihtuvia. Suvilehdon (2014) mukaan Suomessa arvostetaan kirjallisuutta ja lukemista, mistä kielii lukemiseen kannustaminen kotona ja kouluissa. Tämä oli myös haastatteluista havaittavissa, sillä päiväkotiryhmillä on käytössään paljon kirjallisuutta kellon ympäri ja lapsille luetaan paljon kirjoja arjessa. Pajalahdessa voidaan siis havaita arvostusta kirjallisuutta kohtaan.

Kirjallisuudesta keskusteleminen nousi yhdeksi tärkeäksi aiheeksi haastatteluissa. Opettajat keskustelevat yleisesti ottaen paljon lasten kanssa kirjallisuudessa esiintyvistä teemoista ja usein lapsilta itseltäänkin voi nousta kysymyksiä tai huomioita kirjoja luettaessa. Samoilla linjoilla olivat Lepola ym. (2022, 227), jotka totesivat, että ryhmän yhteiset lukuhetket auttavat keskustelujen syntymisessä ja opettajan aktiivisuudella on myös merkitystä tämän toteutumisessa. Kirjallisuus vaikuttaisi olevan hyvä keino luoda keskustelua ryhmässä, sillä vaikka kaikille luetaankin sama tarina, jokainen ymmärtää sen omalla tavallaan. Jokainen tuo kuuntelukokemukseensa oman historiansa ja eletyn elämän kokemuksen, joten jokaisella on myös erilaisia näkemyksiä. Tästä asetelmasta saa luotua hedelmällistä keskustelua, mikäli sille annetaan sopiva kasvualusta.

Tärkeää on kuitenkin huomioida kirjojen sisältö. Lapsilla ei ole ymmärrystä kirjojen mahdollisesti haitallisista tai ongelmallisista teemoista, minkä takia opettajien ja aikuisten vastuulla on opettaa lapsia, ja olla tarkkana siitä, millaisia kirjoja lapsille lukee (Santora 2019, 3; Ylitapio-Mäntylä 2020, 24). Opettajilla vaikuttaisi kuitenkin olevan jossain määrin ymmärrystä tästä asiasta, sillä haastatteluissa tuli esiin monia eri kriteereitä, joita opettajilla on käytettävälle kirjallisuudelle. Muun muassa ikätasolle sopivuus nousi esiin, mikä liittyy vahvasti juuri Santoran (2019) ja Ylitapio-Mäntylän (2020) huomioihin. Kirjallisuuden on opettajien mukaan oltava lapsille sopivaa ja juuri oman ryhmän lapsille, eli nimenomaan oman ryhmän lapset on huomioitava

kirjallisuutta valitessa. Vaikka tähän kiinnitetään jo huomiota, on tärkeää, että se pidetään vahvasti kriteereissä jatkossakin.

Kirjallisuuden lisäksi arvostusta sai selkeästi myös sukupuolisensitiivisyys. Sukupuolisensitiivisyyden merkitys paistoi läpi haastatteluista, ja sen voi havaita olevan tärkeä arvo Pajalahdessa. Sukupuolisensitiivisyydessä voi kuitenkin nähdä olevan enemmän ulottuvuuksia, kuin ehkä päällepäin voisi ajatella. Forde (2013, 7) korosti sukupuolen moninaisuuden ymmärtämistä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen toteuttamisessa. Varhaiskasvattajan on ymmärrettävä sukupuolen eri ulottuvuuksia voidakseen toteuttaa todellisesti tehokasta ja merkityksellistä sukupuolisensitiivistä kasvatusta (Forde 2013, 7). Vaikka opettajat vaikuttaisivat olevan tietoisia sukupuolisensitiivisyyden merkityksestä, on silti paljon opittavaa. Moni haastateltavista käytti puheessaan tyttö-poika-asetelmaa, mikä kielisi hyvin binäärisestä sukupuolen käsityksestä. Komonen (2020) koki, että sukupuolen käsitteen tulisi tarkoittaa yksinomaan biologista sukupuolta, ja vaikuttaisi siltä, että tämä ajatus on hyvin yleinen myös varhaiskasvatuksen puolella. Varhaiskasvatuksessa voidaan nähdä yleisesti käytettävän biologista sukupuolta määrittelemään lapsen sukupuoli, mikä on toisaalta ymmärrettävää, sillä lapsella ei ole vielä täysin kehittyntä kokemusta omasta sukupuolesta. Seta ry:n (2019, 4–5) mukaan lapsen sukupuoli-identiteetti alkaa kehittymään vasta 2–4 vuoden iässä. Näkisin siis tärkeäksi antaa tilaa lapsen sukupuolen tutkimiselle, sillä se alkaa jo päiväkotiiässä. On siis tärkeä antaa lapsille tilaa toteuttaa itseään, myös mahdollisia sukupuolelle epätyypillisiä ilmaisuja. Toisaalta haastatteluissa ei tullut esille sukupuolen moninaisuuden kieltämistään, mikä on jo hyvä alku.

Vaikka opettajilla ei olisikaan syvällistä ymmärrystä sukupuolisensitiivisyydestä, on pistettävä merkille heidän huomionsa sukupuolisensitiivisestä kirjallisuudesta. Yleisesti ottaen opettajilla oli ymmärrystä sukupuolisensitiivisyydestä nykyajan lastenkirjallisuudessa, ja he olivat aihetta edes jossain määrin pohtineet. Sukupuolisensitiivisyyden koettiin olevan kirjallisuudessa nykypäivänä paljon esillä oleva teema, oli se sitten korostettua tai rivien välistä luettavaa. Filipovich (2018) tutki lastenkirjallisuuden representaatioita, ja totesi eri sukupuolista olevan liian vähän representaatiota lastenkirjallisuudessa sekä lastenkirjallisuuden sisältävän paljon sukupuolistereotypioita. Kuitenkin Pajalahden opettajilla on eri mielikuva nykyajan lastenkirjoista. Lastenkirjallisuuden nähdään nykyään sisältävän paljon teemoja eri tavoista toteuttaa sukupuolta ja moninaisuudesta muutenkin. Sukupuolisensitiivisyys nähdään tavallaan sisäänkirjoitettuna jo lastenkirjallisuuteen, hahmojen sukupuoli ei korosteta eikä stereotyyppisiä ilmauksia näy yhtä paljon kuin ennen, jos ollenkaan.

Eskelinen ja Itäkare (2020, 220) tutkivat varhaiskasvatussuunnitelman tasa-arvodiskursseja, ja heidän mukaansa tasa-arvo ja siihen liittyvät teemat on huomioitu varhaiskasvatussuunnitelmassa jo hyvin, mutta opettajilta puuttuu keinoja toteuttaa tasa-arvoista varhaiskasvatusta. Saman huomion voi tehdä tämän työn haastatteluista. Opettajilla on arvostusta ja ymmärrystä sukupuolisensitiivisyyttä kohtaan, ja sukupuolisensitiivistä kasvatusta toteutetaan jossain määrin arjessa. Kuitenkin lastenkirjallisuutta ei hyödynnetä, vaikka se voisi olla hyödyllinen työkalu. Sukupuolisensitiivinen kasvatusta ei vaikuttaisi olevan suunnitelmallista, eikä sen toteuttamisessa hyödynnetä työkaluja, jotka voisivat olla kuitenkin tehokkaita.

Vaikka tämän opinnäytetyön perusteella näyttäisi siltä, että lastenkirjallisuutta ei käytetä kovin aktiivisesti sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä, on tärkeää huomata opettajien asenne sukupuolisensitiivisyyttä kohtaan yleisesti. Sukupuolisensitiivisyys nähdään positiivisena ja vapauttavana asiana, vaikka haastateltavat tunnustivat myös alalla vallitsevat erimielisyydet sekä kyseenalaistukset. On kuitenkin pohdittava, kuinka paljon päiväkotitilanne eroaa muista päiväkodeista. Pajalahdessa on otettu askelia sukupuolisensitiivisempään suuntaan, ja asiasta on ollut keskustelua ja koulutuksia. Kuitenkaan tilanne ei välttämättä ole jokaisessa päiväkodissa samanlainen, ja tilanne voi näyttäytyä hyvin eri tavalla eri päiväkodeissa ja työyhteisöissä. Näyttäisi siltä, että Pajalahdessa tehty työ sukupuolisensitiivisemmän työyhteisön suuntaan on tuottanut tulosta, sillä sukupuolisensitiivisyydellä nähdään siellä rooli ja merkitys.

Työntekijöiden tietoudessa voi kuitenkin olla havaittavissa pientä puutosta sukupuolisensitiivisyyden velvoittavuudesta. Vaikka sukupuolisensitiivisyys on kirjattuna Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, mainitsi siitä vain yksi haastateltavista. Voidaan pohtia, onko haastateltavilla tietoutta asiasta, vai eikö kyseinen seikka vain sattunut tulemaan esille vastauksien kautta. Tämä voisi olla asia, johon Pajalahdessa olisi syytä kiinnittää huomiota: sukupuolisensitiivisyys ei ole trendi tai työntekijän oma valinta, vaan siihen veloitetaan valtakunnallisesti. Tämä kuitenkin vaatii myös sen, että sukupuolisensitiivisyyden määritelmä ja ulottuvuudet ovat kaikille työntekijöille selkeitä.

Yleisesti ottaen kirjallisuus sekä sukupuolisensitiivisyys nähtiin erittäin tärkeinä ja merkityksellisinä asioina varhaiskasvatuksessa, mutta syystä tai toisesta niitä ei juurikaan osata yhdistää. Haastattelujen aikana keskustelut usein ajautuivat pois kirjallisuudesta, ja haastateltavat keskittyivät enemmän sukupuolisensitiivisyyteen yleisemmällä tasolla. Esimerkkejä ja mielipiteitä sukupuolisensitiivisyyteen liittyen tuli

paljon, mutta ne eivät aina välttämättä liittyneet kirjallisuuteen. Tämä vaati aika ajoin haastattelijalta hieman tarkentavia kysymyksiä, jotta vastaukset vastasivat paremmin tarkasteltavaa aihetta. Tämä voi kieliä siitä, että kokemusta kirjallisuuden käytöstä ei ole niin paljon, tai vaihtoehtoisesti sitä ei olla kovin paljon mietitty ennen haastatteluhetkeä. Joka tapauksessa tässä voisi nähdä raon työntekijöiden osaamisen kehittämiseksi.

Mahdollisia syitä kirjallisuuden aktiivisen käytön vähäisyydelle sukupuolisen kasvatuksen välineenä on monia. Pajalahden opettajat olivat todella kiireisiä, ja oli jopa vaikea saada tarpeeksi monta haastateltavaa. Viimeinen haastateltava löytyikin samaa varhaiskasvatustyksikköä olevasta toisesta päiväkodista, päiväkotia Veijarista. Voidaan siis pohtia, voisiko tässä olla syy myös kirjallisuuden aktiivisen käytön vähyyteen. Jos opettajat ovat jo valmiiksi kiireisiä ja työpäivät täyttyvät muista työtehtävistä, voi olla vaikea lisätä yhtälöön vielä uusi tapa toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta. Usein uuden tavan käyttöönotto vaatii suunnittelua ja reflektointia, mikä vie sekkin aikaa.

Saadakseni haastattelujen kautta luotettavaa tietoa valitsemastani aiheesta, olisi haastatteluiden pitänyt mahdollisesti olla pidempiä ja kysymysten hieman tarkempia. Nyt kysymykset jättivät paljon varaa aiheen ulkopuoliselle pohdinnalle, mikä vaikeutti aika ajoin keskustelun pitämistä rajatun aiheen sisällä. Aineistonkeruumenetelmänä olisi voinut harkita suljettua haastattelua, jotta vertailua vastausten välillä olisi pystynyt tehdä paremmin. Aika ajoin tuntui myös siltä, että liian tarkat tarkentavat kysymykset voisivat tuntua haastateltavasta johdattelulta. Vielä useammat harjoitushaastattelut olisivat voineet auttaa, sillä tehdyissä harjoitushaastatteluissa keskityin turhan paljon ajankäyttöön ja siihen, kuinka paljon aikaa haastattelu vie, jotta haastateltavia oli helpompi saada mukaan.

On mahdollista, että kasvotusten toteutettavat haastattelut vaikuttavat siihen, että haastateltava ei ehkä uskalla esittää täysin rehellisiä näkemyksiään, mikäli ne ovat ristiriidassa yleisesti sopivaksi ja hyväksyttäväksi miellettyjen näkemysten kanssa. Voi olla mahdollista, että haastattelutilanteessa omia vastauksia muokkaa hieman vastaamaan paremmin sitä, mitä olettaa haastattelijan odottavan. Tällaista on kuitenkin vaikea todeta, joten tällainen riski on aina olemassa. Koska haastateltavat olivat vapaaehtoisesti työssä mukana, voi olla, että työn aihe on kiinnittänyt siitä jo valmiiksi kiinnostuneiden huomion enemmän kuin niiden, jotka eivät aihetta ole niin paljon miettineet.

Yleisesti ottaen mielestäni haastateltavat antoivat hyviä ja monipuolisia vastauksia, ja keskusteluissa tuntui siltä, että vastauksia oikeasti pohdittiin. Jokainen haastateltavista oli vapaaehtoisesti tullut haastateltavaksi, joten keskustelut olivat mielekkäitä ja niissä nousi hyviä havaintoja esille. Kysymykset olivat tarpeeksi selkeitä, jotta haastateltavat pystyivät ymmärtämään ne helposti ja vastaamaan niihin. Työn rajaus oli haastava, ja on mahdollista, että toisenlaisella rajauksella haastateltavilta olisi tullut vielä enemmän huomioita ja pohdintoja. Kuitenkin kokonaisuuden huomioon ottaen työ vastaa hyvin tarkoitustaan ja on toivottavasti hyvä työkalu päiväkoti Pajalahden henkilöstön reflektointiin.

Vaikka kirjallisuuden käyttö sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä on hyvin rajattu jo aiheena, on siinä edelleen paljon mahdollisia tutkimusaiheita. Päiväkotien välisiä eroja voisi tarkastella, esimerkiksi jo Lauttasaaren alueen päiväkoteja vertailemalla löytyisi varmasti paljon materiaalia. Pelkästään jo tässä työssä yhteistyössä olleiden Pajalahden sekä Veijarin vertailu antaisi hyvää tietoa kyseisten päiväkotien johdolle sekä työntekijöille sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tilanteesta. Myös julkisten ja yksityisten päiväkotien eroja voisi tämän aiheen tiimoilta helposti tutkia. Yksi vaihtoehto voisi olla myös eri kaupunkien vertailu. Voisi olla myös hedelmällistä vertailla Pajalahden kaltaista päiväkotia, jossa sukupuolisensitiivisyyttä aiheena on jo käsitelty paljon, sellaiseen päiväkotiin, jossa aiheita ei välttämättä ole juurikaan käsitelty.

Myös opettajien ja hoitajien tapoja toteuttaa sukupuolisensitiivistä kasvatusta voisi tutkia. Kirjallisuuden käyttö on vain yksi monista tavoista, ja voisi olla monenkin tahon kannalta kannattavaa tutkia, minkälaisia eri tapoja työntekijät ovat keksineet tai jopa kehittäneet kasvatuksen välineiksi. Tai vaihtoehtoisesti, toteutetaanko sukupuolisensitiivistä kasvatusta arjessa aktiivisesti, vai omistetaanko sille omia hetkiä tai tuokioita. Myös syitä esimerkiksi kirjallisuuden käytölle tai käyttämättä jättämiselle voisi tutkia. Tällä hetkellä syitä voi vain spekuloida.

Loppupeleissä sain hyvän yleiskuvan lastenkirjallisuuden käytöstä sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä. Teoriatietoa aiheesta ei ollut kovin paljon, joten aihe täytyi jakaa osiin, jotta teoriapohjasta sai tarpeeksi kattavan. Tämä osoittautui kuitenkin hyväksi tavaksi, sillä sekä sukupuolisensitiivisyydestä että lastenkirjallisuudesta oli saatavilla paljon tietoa, josta oli hyötyä tämän opinnäytetyön tekemisessä. Pajalahden opettajat myös antoivat paljon omia näkemyksiään ja mielipiteitään, joita oli mielekästä vertailla toisiinsa sekä työn teoriapohjaan. Mielestäni aihe on tärkeä, ja sen tutkiminen alalla vasta alussa.

Lähteet

Alasaari, Nea & Katainen, Reija, 2016. Selvitys sukupuolten tasa-arvon edistämisestä varhaiskasvatuksessa. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettavissa osoitteessa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75093/RAP-2016-36-varhaiskasvatus-tasy.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

All European Academies, 2023. The European Code of Conduct for Research Integrity – Revised Edition 2023. ALLEA: Berlin. Luettavissa osoitteessa: <https://allea.org/code-of-conduct/>

Eskelinen, Mervi & Itäkare, Susanna, 2020. ”Pidetään huolta ettei erotella tyttöjen ja poikien juttuja”. Tasa-arvoa, yhdenvertaisuutta ja sukupuolisensitiivisyyttä rakentavat diskurssit paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti: Volume 9, issue 2, 2020, 197–229. Luettavissa osoitteessa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114130>

Filipovich, Katarina, 2018. Gender Representation in Children’s books: Case of an Early Childhood Setting. Journal of Research in Childhood Education: Volume 32, Issue 3. Luettavissa osoitteessa: <https://www.tandfonline.com.ezproxy.metropolia.fi/doi/full/10.1080/02568543.2018.1464086>

Forde, Christine, 2013. Is ‘gender-sensitive education’ a useful concept for educational policy? Cultural Studies in Science Education, 9 (2). ss. 369-376. Luettavissa osoitteessa: <https://eprints.gla.ac.uk/64273/1/64273.pdf>

Kamaja, Veera, 2023. Intersukupuolisuus – Kehojen moninaisuutta vauvasta vanhukseen. Pelastustieto. Luettavissa osoitteessa: <https://pelastustieto.fi/systole/intersukupuolisuus-kehojen-moninaisuutta-vauvasta-vanhukseen/#8918e38b>

Kettumäki, Suvi, 2021. Ei yhdenvertaisuutta ilman sukupuolisensitiivisyyttä. Tutkittua varhaiskasvatuksesta. Luettavissa osoitteessa: <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.com/2021/06/25/ei-yhdenvertaisuutta-ilman-sukupuolisensitiivisyytta/#more-1924>

Kollmayer, Marlene, Schober, Barbara & Spiel, Christiane, 2016. Gender Stereotypes in education: Development, consequences, and interventions. European Journal of Developmental Psychology: Volume 15, Issue 4. Luettavissa osoitteessa: <https://doi.org/10.1080/17405629.2016.1193483>

Komonen, Atte, 2020. Biologinen sukupuoli. Tieteessä Tapahtuu: Vol 38 Nro 1 (2020). Luettavissa osoitteessa: <https://journal.fi/tt/article/view/89802>

Lepola, Janne, Kajamies, Anu & Tiilikainen, Mikko, 2022. Opportunities and participation in conversations: The roles of teacher’s approaches to dialogic reading child’s story comprehension. Journal of Early Childhood Education Research: Vol. 11 No. 1 (2022): Special Issue on Interaction in Context. Luettavissa osoitteessa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114015>

McTaggart, Veronica, McGill, Rosemary & Stephens, Simon, 2021. Gender differences in the development of children's social and emotional competencies during the pre-school year. *Early Child Development and Care: Volume 192, Issue 12*. Luettavissa osoitteessa: <https://doi.org/10.1080/03004430.2021.1957859>

Olczyk, Melanie & Gentrup, Sarah & Schneider, Thorsten & Volodina, Anna & Perinetti Casoni, Valentina & Washbrook, Elizabeth & Jiyeon Kwon, Sarah & Waldfogel, Jane, 2023. Teacher judgments and gender achievement gaps in primary education in England, Germany and the US. *Social Science Research (Vol 116)*. Luettavissa osoitteessa: <https://doi.org/10.1016/j.ssresearch.2023.102938>

Opetushallitus. 2023. Mitä on varhaiskasvatus? Luettavissa osoitteessa: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>

Opetus- ja kulttuuriministeriö, 2015. Varhaiskasvatuksen kehittämisen ja tutkimuksen painopisteet. Luettavissa osoitteessa: <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75142/okm19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Puusa, Anu 2020a. Haastattelutyypit ja niiden metodiset ominaisuudet. Anu Puusa ja Pauli Juuti (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. E-Kirja.

Puusa, Anu 2020b. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Anu Puusa ja Pauli Juuti (toim.): Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus. E-Kirja.

Santora, L.A., 2019. Assessing children's book collections using an anti-bias lens. *Anti-defamation league*. Luettavissa osoitteessa: <https://www.adl.org/sites/default/files/assessing-childrens-book-collections-using-an-anti-bias-lens.pdf>

Seta Ry, 2019. Sukupuolen moninaisuus ja lapset. Setan julkaisut 2019. Luettavissa osoitteessa: <https://setary.sharepoint.com/Setafitiedostoalue/Forms/AllItems.aspx?id=%2FSetafitiedostoalue%2FOppaat%2Desitteet%2Ddokumentit%2FOpas%5Fvarhaiskasvattajille2019%2Epdf&parent=%2FSetafitiedostoalue%2FOppaat%2Desitteet%2Ddokumentit&p=true&ga=1>

Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus. Sukupuolen moninaisuuden sanasto. Seta Ry: Helsinki. Luettavissa osoitteessa: <https://sukupuolenosaamiskeskus.fi/sukupuolen-moninaisuus/sukupuolen-moninaisuuden-sanasto/>

Suvilehto, Pirjo, 2014. Kirja kasvun välineenä – suomenkieliset ensikirjat 1970–2020-luvuilla. *Journal of Early Childhood Education Research: Vol.3, No2*. Luettavissa osoitteessa: <https://journal.fi/jecer/article/view/114036>

Tieteen termipankki 2023. Kirjallisuudentutkimus: lastenkirjallisuus. Luettavissa osoitteessa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:lastenkirjallisuus>

Törölä, Siri, 2020. Sukupuolisensitiivisellä työotteella asiakkaan kokonaisvaltaisempaan hyvinvointiin. Janus Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti: Vol 28 Nro 2, ss. 202–206. Luettavissa osoitteessa: <https://journal.fi/janus/article/view/89641>

Törölä, Siri, 2022. Koulutuksella kohti sateenkaari-inklusiivisempia sosiaali- ja terveystalvueluita. Aikuiskasvatus 42(3), s. 237–241. Luettavissa osoitteessa: <https://doi.org/10.33336/aik.122030>

Varhaiskasvatuslaki 540/2018.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540#Pidm45053758714272>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2022. Opetushallitus. Luettavissa osoitteessa: https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_1.pdf

Veijalainen, Jouni, Reunamo, Jyrki & Heikkilä, Minna, 2019. Early gender differences in emotional expressions and self-regulation in settings of early childhood education and care. Early Child Development and Care: Volume 191, Issue 2. Luettavissa osoitteessa: <https://doi.org/10.1080/03004430.2019.1611045>

Von Schrowe, Anton, 2020. Näkökulma sukupuolen käsitteen käyttämiseen. Tieteessä tapahtuu: Vol 38 Nro 2 (2020). Luettavissa osoitteessa: <https://journal.fi/tt/article/view/91552>

Väestöliitto. Tasa-arvoinen kasvatus. Luettavissa osoitteessa:

<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/ymparisto/tasa-arvoinen-kasvatus/>

Ylitapio-Mäntylä, Outi, 2020. Moninaisuus ja sukupuoli varhaiskasvatuksessa. Riikka Kess ja Marko Kielinen (toim.): Puheenvuoroja kieli- ja kulttuuritietoisesta varhaiskasvatuksesta. Oulun Yliopisto - Kasvatustieteiden Tiedekunta: Oulu. Luettavissa osoitteessa: <http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526226590.pdf#page=23>

Saatekirje

Lastenkirjallisuus sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä

Pyyntö osallistua tutkimukseen

Teitä pyydetään mukaan tutkimukseen, jossa tutkitaan varhaiskasvatuksen opettajien näkemyksiä sukupuolisensitiivisyydestä lastenkirjallisuudessa, sekä heidän toimintatapojaan aiheeseen liittyen. Olemme arvioineet, että sovellutte tutkimukseen, koska toimitte opinnäytetyön työelämäkumppanilla varhaiskasvatuksen opettajana. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perehdyttyänne tähän tiedotteeseen teille järjestetään mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Kieltäytyminen ei vaikuta työsuhteeseenne tai työntekijän oikeuksiinne.

Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimuksen tarkoitus

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on tuottaa työelämäkumppanille päiväkoti Pajalahdelle tietoa siitä, miten sukupuolisensitiivinen kasvatustoteutus toteutuu työyhteisön arjessa. Tutkimuksen pääpaino on lastenkirjallisuudessa ja siinä, miten lastenkirjallisuudessa esillä olevia hahmoja tai teemoja käsitellään varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimus tuottaa päiväkoti Pajalahdelle tietoa sukupuolisensitiivisen kasvatuksen tilasta tutkimushetkellä.

Tutkimuksen toteuttajat

Tutkimus on osa tutkijan opintoja ja opinnäytetyökokonaisuutta. Tutkimus tehdään yhteistyössä Helsingin Kaupungin päiväkoti Pajalahden kanssa heidän tarpeeseensa. Tutkimuksesta vastuussa on opinnäytetyöntekijä, Oona Lauronen. Tutkimuksesta vastaa Metropolian määrittelemä opinnäytetyön ohjaaja Elina Savolainen.

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Teiltä vaaditaan yhtenä, ennalta määritettynä päivänä, noin tunti aikaa haastatteluun osallistumiseen, jonka aikana tutkimuksen aihetta käsitellään eri teemojen kautta.

Tutkimus toteutetaan siten, että tutkija kertoo haastattelun teemoista ja esittää tutkittavalle avoimia kysymyksiä. Tutkittava vastaa kysymyksiin parhaan tietonsa mukaisesti. Haastattelu äänitetään ja äänite litteroidaan. Tutkija analysoi haastatteluja opinnäytetyötä varten.

Jokaisella tutkittavalla on anonymiteetti. Henkilötietoja ei kerätä. Haastattelut numeroidaan pidetyssä järjestyksessä, ja sen mukaisesti tutkittaville annetaan

pseudonyymi (eli haastateltava 1, haastateltava 2 ym.). Opinnäytetyössä voidaan käyttää suoria lainauksia tarvittaessa, esimerkiksi löydöksen konkreettiseksi perusteeksi. Suorista lainauksista muokataan tunnistettavat tekijät, esimerkiksi murre.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta. Haastattelut toteutetaan työpäivän aikana, työaikojen puitteissa.

Tutkittavien vakuutusturva

Tutkimus ei aiheuta fyysistä rasitusta eikä vaadi fyysisiä ponnisteluja. Koska haastattelut tapahtuvat työaikojen puitteissa, työterveyshuolto hoitaa mahdolliset haastattelun aikana tapahtuneet haitat.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Teille voidaan ilmoittaa opinnäytetyön valmistumisesta, mikäli niin erikseen pyydätte. Haastateltavien vastauksia ei käsitellä yksittäin, vaan kokonaisuutena, joten emme tiedota tutkimustuloksista teille erikseen. Mikäli tutkimuksen aikana löytyy sivulöydöksiä tai teidän kannaltanne merkittäviä asioita, niistä tiedotetaan henkilökohtaisesti. Opinnäytetyö julkaistaan avoimesti Theseus-tietokannassa.

Tutkimuksen päätyminen

Myös tutkimuksen suorittaja voi keskeyttää tutkimuksen, mikäli tutkimusta ei pystykään toteuttamaan tutkimussuunnitelman mukaisesti. Tutkimus päättyy luonnollisesti, kun aineisto on kerätty, analysoitu ja raportoitu asianmukaisesti.

Lisätiedot

Pyydämme teitä tarvittaessa esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkijalle/tutkimuksesta vastaavalle henkilölle.

Tutkijoiden yhteystiedot

Tutkija / opinnäytetyötekijä
Nimi: Oona Lauronen
Puh. -
Sähköposti: -

Tutkimuksesta vastaa / opinnäytetyön ohjaaja
Titteli: Lehtori, Sosiaalialan tiimi
Nimi: Elina Savolainen
Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy / Myllypuro
Puh. -
Sähköposti: -

Suostumuslomake

Tutkimuksen nimi: Lastenkirjallisuus sukupuolisensitiivisen kasvatuksen välineenä

Tutkimuksen toteuttaja: Metropolia Ammattikorkeakoulu Oy, Oona Lauronen, -- Ohjaaja: Elina Savolainen --

Minua _____ on pyydetty osallistumaan yllämainittuun tutkimukseen, jonka tarkoituksena on tutkia varhaiskasvatuksen opettajien ajatuksia sukupuolisensitiivisyydestä lastenkirjallisuudessa ja siihen liittyviä toimintatapoja.

Olen saanut tutkimustiedotteen ja ymmärtänyt sen. Tiedotteesta olen saanut riittävän selvityksen tutkimuksesta, sen tarkoituksesta ja toteutuksesta, oikeuksistani sekä tutkimuksen mahdollisesti liittyvistä hyödyistä ja riskeistä. Minulla on ollut mahdollisuus esittää kysymyksiä ja olen saanut riittävän vastauksen kaikkiin tutkimusta koskeviin kysymyksiini.

Olen saanut tiedot tutkimukseen mahdollisesti liittyvästä henkilötietojen keräämisestä, käsittelystä ja luovuttamisesta ja minun on ollut mahdollista tutustua tutkimukseen liittyvään tietosuojaselosteeseen.

Minua ei ole painostettu eikä houkuteltu osallistumaan tutkimukseen.

Minulla on ollut riittävästi aikaa harkita osallistumistani tutkimukseen.

Ymmärrän, että osallistumiseni on vapaaehtoista ja että voin peruuttaa tämän suostumukseni koska tahansa syytä ilmoittamatta. Olen tietoinen siitä, että mikäli keskeytän tutkimuksen tai peruutan suostumukseni, minusta keskeyttämiseen ja suostumukseni peruuttamiseen mennessä kerätyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Allekirjoituksellani vahvistan osallistumiseni tähän tutkimukseen.

Jos tutkimukseen liittyvien henkilötietojen käsittelyperusteena on suostumus, vahvistan allekirjoituksellani suostumukseni myös henkilötietojeni käsittelyyn. Minulla on oikeus peruuttaa suostumukseni tietosuojaselosteessa kuvatulla tavalla.

_____

Allekirjoitus:

_____

Nimenselvennys:

_____

Alkuperäinen allekirjoitettu tutkittavan suostumus sekä kopio tutkimustiedotteesta liitteineen jäävät tutkijan arkistoon. Tutkimustiedote liitteineen ja kopio allekirjoitetusta suostumuksesta annetaan tutkittavalle.

Haastattelurunko

Aluksi: Haastattelun aikana ei tarvitse pohtia vain kuluva lukukautta, vaan koko uraasi ja sen kautta tulleita kokemuksiasi.

Taustatiedot

- 1) Millä nimikkeellä työskentelet päiväkotia Pajalahdessa?
- 2) Mikä on koulutustaustasi?
- 3) Kuinka pitkään olet työskennellyt varhaiskasvatuksen alalla?

Lastenkirjallisuus pedagogisena työvälineenä

- 1) Millaisia lukutilanteita ryhmässänne ovat (esim. selailevatko lapset itse kirjoja vai lukeeko aikuinen? Suunnitellaanko lukutilanteita etukäteen?)
- 2) Perehdytkö etukäteen ryhmänne käyttämään kirjallisuuteen?
- 3) Millaisia kriteerejä sinulla on kirjallisuudelle, jota ryhmässänne käytetään?

Sukupuolisensitiivinen lastenkirjallisuus

- 1) Oletko perehtynyt sukupuolisensitiivisyyden määritelmään?
- 2) Miten tärkeäksi koet sukupuolisensitiivisyyden varhaiskasvatuksessa?
- 3) Oletko lukenut ryhmäsi kanssa sukupuolisensitiivistä kirjallisuutta?
- 4) Jos olet, miten se on otettu vastaan? Jos et, miksi?
- 5) Keskusteletko ryhmäsi lasten kanssa sukupuolisensitiivisistä teemoista kirjallisuudessa? Voit antaa esimerkkejä keskustelujen aiheista.
- 6) Keskusteletko ryhmäsi aikuisten kanssa sukupuolisensitiivisistä teemoista lastenkirjallisuudessa? Voit antaa esimerkkejä keskustelujen aiheista.

Sukupuoli-identiteettien tutkiminen lastenkirjallisuuden kautta

- 1) Oletko todistanut tilanteita, joissa lapset ovat kiinnittäneet huomiota lastenkirjallisuudessa esiintyvien hahmojen sukupuoliin tai tapoihin osoittaen sukupuolta? Jos olet, millaisia huomioita heiltä on tullut? Voit antaa yhden tai useamman esimerkin.
- 2) Oletko huomannut lapsilta tulevan aloitteita keskustella lastenkirjallisuudessa esiintyvien hahmojen sukupuolista tai tavasta osoittaen sukupuolta? Jos olet, millaisia? Voit antaa yhden tai useamman esimerkin.
- 3) Onko ryhmässänne luettu lastenkirjallisuutta, jossa sukupuolistereotyyppioita on vahvistettu? Keskusteletteko tällaisista aiheista lukemisen jälkeen?
- 4) Näetkö lastenkirjallisuudella roolia sukupuolisensitiivisessä kasvatuksessa? Perustele vastauksesi.